

Universitätsbibliothek Wuppertal

Omnia Divini Platonis Opera

Plato

Basileae, 1551

Timaeus (compendium)

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-245](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-245)

nosq; seruabit pariter: si ipsi parebimus, & Letheū, id est obliuionis fluuium bene transibimus, nullaq; macula animam inficiemus. Quamobrē si sermonibus meis obtemperabimus, immortalem fore animam arbitantes, talemq; ut & mala possit & bona omnia sustinere, uiam semper ad superiora ducentem sequemur, iustitiamq; cum prudentia omni ratione colemus: ut & nobis ipsis simus, & dijs amici, dum hanc ducimus uitam, & postquā uirtutis præmia reportauerimus, tanquam potiti uictoria & triumphis, & hic, & in millenario annorum itinere, quo de diximus, feliciter habeamus.

COMPENDIUM MARSILII FICINI

IN TIMAEVM.

DE SVBIECTO LIBRI. CAPVT I

QUEMADMODVM in Parmenide cuncta diuinorum genera pro uiribus comprehendit, sic omnia in Timæo complectitur naturalia, & utrobique plurimum Pythagoricus est, sub persona Pythagorica disputans. Atq; in Parmenide quidē, Parmenidem & Zenonem Eleates Pythagoricos, qui de diuinis scripserant, imitatur. In Timæo autē, Timæum Locrum, Pythagoricum, qui librū de uniuersi natura composuit, sequitur. Ita tamen, ut his non eloquentiam solum adiungat, sed mysteria. Quoniam uero diuina quidem naturalium principia & exemplaria sunt, naturalia uero diuinorū effectus atq; imagines: iccirco & in Parmenide dum de diuinis agit, interim descendit ad naturalia: & in Timæo naturam tractans, surgit sepius in diuina. Neq; iniuria diuinitatem simul naturamq; copulat. Natura enim diuinitatis est instrumentum. Atq; ita uel de naturalibus agit diuine, quemadmodum Aristoteles, uel de diuinis naturaliter agit. Interferit quoq; mathematica tanquam utrorumq; media, diuinorum scilicet atq; naturalium. Quæ uidelicet, per numeros quidem diuina, per mensuras uero significant naturalia. Sit ergo huius libri subiectū ipsa uniuersa natura, id est, seminaria quedā & uiuifica uirtus toti infusa mundo, animæ quidem mundanæ subdita, materiæ uero præsidens, eodemq; ordine singula pariens, quo & anima ipsa concepit, tam diuinam suscipiens mentem, quam appetens bonum.

DE ORDINE LIBRI ET PARTIBVS EIVS. Cap. II

PATEBIT autem naturam uniuersi ipsumq; uniuersum non ex se quidem consistere, sed ex superiori diuinaq; causa dependere. Patebit insuper quot in gradus natura distribuatur, cœlestes, elementales, simplices, compositos, rationales, ratione carentes. Patebit totam sub luna generationē ad animal rationale quasi finem dominumq; referri. Multa præterea de hoc ipso animali, tū ad animam, tum ad corpus spectantia tractabuntur. Multa quoq; de rebus quæ à natura infra rationale animal cōponuntur, Et ut summam dicā, de triplici mūdo tractabitur, scilicet de diuino cœlestiq; & humano. Ostēdetur quoq; omnium quæ in mundo componuntur ipsiusq; mundi, duo quedam præcipua intrinsecus elemēta esse, scilicet materiam atq; formam: tria uero extrinsecus esse principia, scilicet efficientē mūdi causam, & exemplarē atq; finalem. Et efficientem quidem esse diuinam potentiam, & intelligentiam atq; uoluntatem: Exemplarem uero ideas intelligentia diuina conceptas: Finalem deniq; bonum.

DE INTRODVCTIONE AD DIALOGVM. Cap. III

QAETERVM ut ad ipsam dispositionem dialogi ueniamus, Plato quinq; continuos disputationibus destinauerat dies. In primo quidem Socrates in Piræo unā cum Polemarcho, Glaucone, Adimantō, Thrasimacho Sophista de repub. disputauit. Secundo uero die in urbe recēssit eadem Timæo & Critia atq; Hermocrati, & quarto cuidam absq; nomine peregrino, forsā Timæi comiti. Tertio die horum epilogū faciunt. Quo quasi exordio mox factō Timæus disputauit de natura, præsentibus tribus, Socrate, Critia, Hermocrate. Quartus enim qui absq; nomine secunde interfuit narrationi, iam abest à tertia: non enim cuiuslibet est, secretioribus interesse. Quarto autem die orationem habuit Critias. Quintus deniq; nondum dies illuxit. Commodè admodum post diuinæ apud homines reipublicæ tum dispositionem, tum epilogum ad cœlestem rem publicam huius exemplar in Timæo accessit ab ipso deo compositā: deinde ad mundi generisq; humani antiquitatem, & res miras à ueteribus strenue gestas.

ALLEGORIA HISTORIAE QUAE NARRATUR IN PROLOGO Cap. IIII

NARRAT autem inter dialogi huius exordia historiam de bello quodam inter Athenienses Atlanticosq; commisso. Hanc itaq; Crantor tempore primus Platonis interpres nudam absq; allegoria historiam accipit. Quidam uero contrā, tanquam solam allegoriam. Sed hos redarguunt probatissimi quiq; Platoniorum: affirmantes quidem historiam, quia Plato dixerit. Sermo futurus est ualde mirabilis

rabilis, sed omnino uerus. Sensum praeterea Platoni nihil usquam temere molienti allegoricū existimant exhibē-
 dum. Bellum igitur inter Athenienses atq; Atlanticos imaginem praese ferre putant oppositionum quae in uniuersis
 sunt omnium. Bellum enim, id est oppositionem apud Heraclitum esse omnium patrem. Amelius quidem oppo-
 sitionem adducit inter firmamentum, atq; planetas: praesertim quoniam in Critia dicitur Atlanticam insulam in
 septem circulos fuisse diuisam. Origenes uero oppositionem superiorum demonum ad inferiores, atq; uictoriam:
 illis potentia, his numero excedentibus. Numenius autem dissensionem excellentium animarum sequentiū Palla-
 dem, aduersus alias animas generationem sub Neptuno sequentes. Porphyrius pugnam inter demones deducentes
 in generationem, & animas ad supera cōtendentes. Distinguit tripliciter demones: alios esse diuinos: alios esse se-
 cundum habitudinem quandam: quorum numerum particulares impleant animae sortem naturae daemonicam: alios
 esse malos & noxios animabus. Hos igitur demones infimos conficiari cum animabus in ascensu semper atq; de-
 scensu: praesertim occidentales demones. nam eam ab Aegyptijs plagā noxijs accommodari demonibus. Proinde
 Iamblichus, Syrianus, Proculus, his addunt oppositionē ipsam in uniuersis uigentem perpetuo, inter unū & mul-
 titudinem: terminū & infinitatem: idem & alterum, statum et motum: ex quibus sub primo omnia cōponuntur.
 Item ens, aut per se, aut nō per se. Rursus essentia uel incorporea uel corporea. & incorporea quidem uel non de-
 clinat ad corporea, uel declinat. Corporea uero uel non caduca ut caelestis: uel caduca ut elementalī. Deniq; in coe-
 lo quidem oppositi inter se motus, & diuersae uirtutes. Sub caelo autem repugnantes inter se qualitates. Sumatim
 uero horum omnium discrepantia per antiquum illud bellum significatur: & ubiq; superiora praestantioraq; per
 Athenienses, alia per occidentales significantur. Eiusmodi uero allegoria disputationi Timaei non mediocriter con-
 uenit. Confirmatur etiam per ea quae in Critiam commentamur.

CASVS PHAETHONTIS. DILUUIA. INCENDIA.

Mineruae descriptio. Cap. V

MIC iterum te admono ut memineris nouem annorum milia ab Eudoxo milia mensium cōputari.
 Item Phaethontem Solis filium fulminatū exussisse terram, significare apud quosdā uastā come-
 tam natura solarem tandē dissolutā intolerabiles aestus concitauisse. Fortē etiā incendia quae nar-
 rat Moyses missa diuinitus. Vbi uero ad diluuiā peruenit, memento ignem quidem omnium effica-
 cissimum esse: aquam uero efficaciorē esse terrā, & patibilem minus aere. Item ignē diuidere po-
 tenter atq; penetrare: aquā undiq; ualde percutere. Ideo per duo haec elementa uastiores calamitates accidere. Ad
 de & finale causam: quia uidelicet per exitiū factum ab his duobus, sequitur maius bonum, id est fecundior rerū
 regeneratio quam per aeris pestes terrāq; hiatus. Ideo prouidentiam ad amplissimū exitiū his duobus praecipue
 uti. Cui sic rota caelestes inde recte obtemperant: ut quibus temporū interuallis exitiū immo reformationē fore
 deus instituit, iisdē planetae omnes ad astra uel ignea uel aquea stellis quoq; fixis ad idē conducentibus rite cōcur-
 rant. Memineris praeterea Neptunū quidem prouidentiam naturalem, Palladē uero prouidentiam intellectuāle si-
 gnificare: atq; hanc ipsam Palladem à Platonicis describi, diuinitatem sapienter simul atq; potenter tum caelestia
 exornantem, tum quae sub caelo fiunt edificantem: inter astra Arieti praecipue praesidentē: & equinoctialis circuli
 ducem: ubi potissimū uigere putant motricem uniuersi uirtutem. Mandabis memoriae aureum epigramma: quod
 Proculus in Aegyptiorū historijs legit Mineruae templis inscriptū. Ego sum quae sunt, quae erunt, & quae fuerunt.
 Velum meum reuelauit nemo. Quem ego fructum peperit sol est natus.

PRAECEPTA DE VOTIS ET PRECIBVS ELECTISSIMĀ

CAPVT VI

VBI uero Plato ad deum peruenit suppliciter adorandum: audi Porphyrium diuinas supplicationes
 ita probantem. Cum deus nobis prouideat, ac res nostrae possint aliter se habere, certe pro rerū no-
 strarū usu utiliter adoramus: uidelicet si boni simus. sic enim utpote similes facti deo propius cōiun-
 gemur. In qua quidem coniunctione adorationis uis tota consistit. Nempe cū dei filij simus: sed ab eo
 quasi in exilio & carcere segregati: suppliciter adorare decet, quo hinc liberati reuertamur ad patrē. Alioquin
 similes eorū erimus, qui parentū patrocinio sunt orbatī. Profecto cum uniuersi partes simus, uniuerso proculdu-
 bio indigemus. Ipsa enim ad totum cōuersio partibus salutem praestat. Siue igitur uirtutem sectaris, adorandus est
 tibi qui totam uirtutē continet. Ipsum nanq; amare bonum, causa erit & tibi eius quod tibi expedit boni. Siue cor-
 poreū optas bonū, extat in uniuerso uirtus omnia continens corpora. Inde igitur prouenire necesse est partib; qui-
 buscunq; salutem. Compertū uero habemus excellentissimos quosq; apud omnes gentes sapientia uiros diuinis po-
 tissimū uotis incubuisse: praecipue Indorū Brachmanas: Persarum magos: Graecorū theologos. Chaldaeos autē, &
 aliud quiddam adorauisse. Ipsam enim superiorum uirtutem appellātes deum, uno hoc nomine uenerati sunt. Haec
 Porphyrius. Post hunc discipulū eius diuinū Iamblichum audiamus, hac in re in primis à Proculo comprobatum.
 Omnia ex deo ita sunt, ut nusquam uel minima quaeq; deserātur à deo. Vbiq; enī diuina uiget unitas: per quā res

Ll queq;

queq; consistunt: ac perpetuo quodam intimoq; circulo ad deum ipsum à quo & in quo sunt mirabiliter reuoluuntur. alioquin in nihilum repente proruerent. Ab unitate diuina omnia prodeunt: prodeuntiaq; unitatem quãdam ipsis impressam retinent diuine unitatis imaginẽ: qua reuocantur in illam, & reuocata perficiuntur. Hec ipsa animas rapit ad uota, quibus unio cum deo nobis penitus imploratur. Quod si natura ex deo manas quasã rebus quibusdam cõuenientes cum superioris proprietates inseruit, per quas quodãmodo ad superiores sese uertant, ceu ad solena solaria, ad lunam uero lunaria: multo magis animarum pater rapientes ad se uires eis impressit. Quæ quidẽ in primis in diuina quadã unitate intellectu superiore, nec non in ipsa intellectuali reflexione sita uidentur. Ipsam uero nostram in deum restitutionẽ adoratio supplex hinc orta absolute consummat: diuinam in nos beneficentiam naturali trahens congruitate, copulans adoratores cũ adorato, coaptans superiorũ intelligentie uouetium preces: mouens uoluntate corũ qui bona in se omnia cõplectuntur, ad bona nobis ad uotũ impartienda, diuine persuasionis effectrix, nostra omnia in superiorũ stabiliens firmitate. Ad uoti uero profectiõnẽ quinq; præcipua pertinent. Primie quidem est notio quædam eius quod adorandum est, & qua ratione colendũ. Secundum uero assimulatio quædam uite nostre ad diuinã uitam, puritate, castitate, sanctimonia, disciplina, ordine proficiscens, diuinamq; captans beneuolentiã, & animas diuine largitioni subijciens. Tertium est contactus aliquis: per quem essentiam diuinã firmẽ iam attingimus: & in ipsam summitate quadã animæ uergimus. Quartũ ingressio quædam in luminis diuini uosibus lum. Quintum deniq; unio, unitatẽ animæ propriã diuine unitati insinuans penitus & cõnectens: unamq; iam æctiõnem eãdem animæ deiq; conflans: adeo ut nec ultra nostri iuris, sed dei simus, splendore obruti & circumfusi diuino. Huius autẽ adorationis quæ absq; intermissione agenda est, supremus est finis, ut uidelicet conuersiõnẽ animæ cum ipsa permansione cõiungat: & quicquid à diuina unitate processit, rursum idem firmiter restituat unitatis lumenq; nostrũ superno lumine circũfundat. Sola igitur adoratio recta animas beatæ reddit patriæ. Sola sanctimonia est plena uirtus. Solus uir bonus, ut Plato scribit in legibus, deum decenter feliciterq; precatur. Sola cũ superioris consuetudo beatos facit. Ab hac flagitiosi omnino sunt alieni: & tanquam profani à uotis & sacrificijs segregandi. Puri uero decenter ad supplicandũ accedunt, ducentes uidelicet secum tres præcipue comites, fidem, ueritatẽ, & charitatem. quibus stipati spem bonorũ concipiant firmam, atq; extra cetera seq; ipsos positi diuine seipos lucẽ prorsus immergant. Frustra enim deum queritat, qui non adhibet se solum soli, immobilemq; stabili, & simplicẽ simplicissimo. Quemadmodũ enim non possumus enti per non ens coniungi: sic neq; unitati per multitudinem: & stabilitati per motum: & simplicitati per mixtionẽ: sed relabimur potius in oppositũ. Hec Iamblichus atq; Proclus. His addit magnus Theodorus: Siquis naturas rerum diligentius explorauerit, inuenturum non animas tantum atq; mentes, sed quodãmodo omnia excepto primo adorare atq; uouere.

MUNDVM HABERE SVPRÀ SE TRES CAVSAS: AC DEPENDERE À CAUSA INCORPORA. Cap. VII

POST hæc autem actis precibus Timæus, quia mundum existimat esse factum, ideoq; ab alio factum, triplicem eius causam perscrutatur. primo quidem efficientẽ, id est diuinam mentem: secundum exemplarem, id est idearum seriẽ in diuina mente cõceptam: tertio finalem, id est, bonũ. Mundum uero esse ab alio ex eo indicat, quod & si pro natura corporea perfectissimus est, tamẽ pro absoluta natura non est omnino perfectus: cum propter materiã patiatur informia uel deformia: propter dimensionẽ subeat uirtutis defectum, diuisionemq; expectet, si diuisor accesserit: propter compositionem dissolutioni sit obnoxius: ob partium repugnantiam machinetur malum: ob motum indigentia præ se ferat, & priuationẽ patiatur admixtam: deniq; ob ipsum ex diuersis congressum uno quodam superiore indigeat connectetẽ: qui perfectissime sit, quoniã ex seipso sit: quemadmodũ mundus quia non est perfectissime, cognoscitur ex seipso non esse. Omnino autem omnia rerum compositarũ genera reducuntur ad aliquid quod in eo genere non est compositũ: sicut dimensiones ad signum, quod ex dimensionibus non componitur: numeri ad unitatem, quæ non fit ex numeris: elementa ad id quod ex elementis non miscetur: ergo & entium uniuersus ordo ad ens, quod nõ constat ex entibus. Id autẽ erit substantia accidentibus nullis admixta. Igitur neq; quanta erit neq; qualis: sed tota impartibilisq; substantia. Neq; ex eo quod unicũ & simplicissimũ erit solũ, minus habebit, quàm quæ præter substantiã subeunt accidentia. Quæ enim in sequentibus accidentia sunt, in supremo debent esse substantia: & illa quidem optima. Quo uero plura addideris optimo: eo coges lãgius ab ipsa optimitate discedere. Siquidẽ ex admixtione noua illic resultat qualitas, atq; degenerans. Non solum ergo hic mundus quia omnino compositus est, sed etiam si quis est superior, & tamen aliquo pacto compositus, à superiori simplicitate dependet. Quæ etiam super æternitatem extat, à qua & in diuinis mētibus integra fit æternitas: & in animalibus rationalibus æternitas mixta tẽpori: & in mundi spheris sempiternitas tẽporalis. In his autẽ quæ spherarũ motu uirtuteq; fiunt, quædam portio temporis. Quæ igitur super animam cogitatur, semper quidem sunt, & nunquã fiunt. Ipsa uero & est & fit semper. Mundus est quidem nunquã, sed fit semper. Quæ in mundo gignuntur, sunt quoq; nunquam, sed aliquando fiunt. Fieri quidem

quidē dicimus tēpore transigi. Quoniā uero perpetuo motu tēporeq; peragitur mundus, ideo semper fieri iudicatur. Quatenus uero fit, nondū est. itaq; dicitur esse nūquā perinde ac si in torrēte iugiter fiat restitaturq; imago montis, semper quidē in ipso fieri ducta, nunquā in esse consistens. Id uero inter animā & mundū differre, Platonici putant: quod cœlū non modo per actionē: sed etiam per essentiā continue fiat. Anima uero per actionē quidē fiat, per essentiā uero sit potius à deo, quā fiat à deo: & quoniā essentiā impartibilis est, habeat uim quādā sui ipsius quodāmodo productricē, per quam edat in seipsa uitam propriā atq; motum. Cœlū uero undiq; pendeat aliunde. Sumatim quemadmodū ab eodem scopulo, inter stagnum torrentemq; sito, assidue in stagno quidem est, in torrente uero sit imago, & euanesces iugiter recreatur: sic à deo semper pendet utrūq; sed aliter atq; aliter. Nam ab ipso anima quidem semper est, mundus uero fit semper. Sed ab alio principio rursus exordiamur.

IPSVM BONVM EST OMNIVM CAUSA MAGIS QVAM
sequentes cause, nec ullam habet cum ceteris proportionem. Cap. VIII

MUNIVERSVM hoc à summo deo habere omnia, & actionē & uirtutem pariter, & essentiā Platonici omnes absq; cōtrouersia cōfidentur. Id enim à Platone ex omnibus eius libris accipiunt. Audiunt & idem in epistolis confirmantē. Vbi profecto ingēti cū mysterio tertios effectus in causam tertiam, secundos retulit in secundam: cūctos uero in unam omnium causam. Neq; dixit primos effectus in primā causam reducendos: ne pronunciando duntaxat primos, suspicaremur eos solos à deo pendere, ne uē deū nominando causam primā, suspicaremur ipsum & cum ceteris causis in quodam genere cōuenire, & cū effectibus in quādā dominationis proprietate cōgruere. Itaq; cūcta ab ipso procedere simul ostēdit: & ipsum interea ab omni procedentiū cōmunionē esse penitus absolutū. Idq; ob absolutam simplicitatē nominat ipsum unum: ob exuberantē uero beneficentiā, per quam & tanquam principii producendo efficit omnia, et tanquā finis eadem perficit reducendo, nominat ipsum bonum. Putat autē quēcūq; fiunt, magis ab ipso quā à ceteris causis dependere. Siquidē ipsum in quouis opere & prius agit, & diutius, et uehementius quā reliquæ cause: & reliquæ quicquid sunt, eō faciente sunt: & quicquid agūt, eō ducēte agunt. Vt autē ostenderet singula ab ipso magis quā ab alijs causis emanare, ter replicauit ipsum omnium esse principii. Inquit enim. Circa omnium regē omnia. Item eius gratia omnia. Rursus ipse omnium causa, ut intelligeremus & cuncta maxime inde oriri: & deū esse cūctorū effectorem & exemplar & finem. Proinde unū ipsum, atq; bonum esse super essentiā omnem & intellectum, atq; esse causam utriusq;, in sexto Reipub. atq; in Parmenide & Sophista euidenter ostendit. Cōstat autem idem esse unū atq; bonum: ne si diuersa sint, duo cogantur esse principia summa. Principium profecto & simplicissimū esse debet & optimū. Nihil autem uel unitate simplicius, uel melius bonitate. Neq; etiā unitas melior bonitate, neq; bonitas unitate simplicior. Vnū ergo sunt ambo summusq; deus. Idq; totum super essentiā esse atq; mentem, satis in Theologia & alibi confirmauimus.

DE DEPENDENTIA MATERIAE AB IPSO BONO: ET DE
actione mentis & anime in materiam: & de mundo intelligibili. Cap. IX

MHOC utiq; uno bonoq; super omnē essentiā eminente Plato in Parmenide & Sophista omnes entium deducit gradus: tum eorum quæ uere sunt, id est, formarum separatarum: tum eorum quæ non uere sunt, id est, formarū materiæ inherentiū: tum infimum materiæ gradum. Qui usq; adeo non uere est, ut proximus ei sit, quod fingitur iam uere nō esse. Hanc utiq; materiam in Parmenide ab ipso bono in ultimo rerū gradu deductā, accipit in Timæo quasi iam genitam: & architecto mundi ad effectum mūdani operis subditam. Sed nūquid deus mundi auctor, idem & materiæ est effector? Respondebit hic Ammonij & Origenis schola, eundem esse. Et in Parmenide quidem tractari, quemadmodum materia esse à deo accipit: in Timæo uero, quæ ratione ab eodem accipit bene esse, prius autem quodāmodo esse quā bene esse excogitari. Respondebit aliter cōmunis Platoniorū schola: non eundem esse deum, qui materiā facit: & qui format proxime. Immo materiā à summo quidem bono esse: ab intellectu uero formari: ab anima postremo moueri. Immo uero omnia hæc à primo: sed esse à primo tantum. Formari à primo per intellectum: moueri, et mouendo formari mobiliter, à primo per intellectum simul & animam. Perinde ac si fingamus figulum quendā, qui manu propria lutum faciat, factū per rotam formet: formando ligneo quodā distinguat pectine atq; figuret. Nemo utiq; dixerit uas à pectine atq; rota magis fieri quā à figulo: quamuis à figulo per rotam fiat et pectinē. Vni uersum hoc similiter ab ipso bono iudicant per intellectū quendam diuinum animamq; uniuersi procedere. Merito ab ipso mundū proxime fieri maxime unum, ab ipso bono maxime bonum. At quoniam uisibilis hic mūdus ob multiplicem partū distantiam, qualitatum repugnantiam, effectuum diuersitatem, materiam deformitatē, neq; maxime unus est, neq; maxime bonus, ideo ante hunc existimant ab ipsa unitate bonitateq; diuina mundū alterū proxime emanare, & prout natura patitur quam simillimū, non uisibilem quidem, sed intelligibilem, intellectualemq;, exemplaria omnium quæ in hoc gignuntur habentē. Quem quidem diuinū intellectum, nominant non ipsum

bonum, sed optimū boni filium. Quem si unius cum primo substantiæ esse intelligamus, Platonē Christianæ theodogæ magis conciliabimus. Sed ceteri Platonis interpretes reclamabunt.

SOL, LVX, LVMEN, SPLENDOR, CALOR, GENERATIO,
similiter unitas, bonitas, intellectus, anima, natura, corpus mundi, ima-
go mundorum superiorum. Cap. X

MANEAT ergo Christiana & Mosaica ueritas. Ac interim, si cut pluribus placet interpretū, forsan fuerit hæc uel Platonis opinio, uel Pythagoræ: intelligibilem mundum inter uisibilem atque ipsum bonum esse medium: imaginem quidem boni, exemplar uero corporei mundi: ita à bono pendente, sicut lumen extra solem à luce intra solem. Præterea producentē ex se proxime mundi animam sicut & lumen fundit ex se splendorem: perq; animam singula quotidie generantem, sicut splendor per calorem corporea gignit. Quemadmodum igitur sex hi gradus ordine disponuntur: Primo quidem ipsa solis substantia, deinde lux substantialis & inima: Tertio lumen inde manans: Quarto splendor resultans ex lumine: Quinto calor splendore succensus: Sexto generatio caloris flagratia coalescens: ita sex alij digerantur. Primo quidem unitas, deinde bonitas: neq; tamen re ipsa duo hæc, sed ratione quodammodo distinguantur. eadem namq; diuinitas: & quia omnia supereminet, unitas: & quia per omnia rursus exuberat, bonitas appelletur. Hanc utiq; exuberandi uirtutem Plato in sexto de Repub. ideam appellat boni. In epistolis uero bonorum. boni quidem, id est sui ipsius, bonorum quoq; quæ ab ipsa proficiuntur. Tertio in gradu ponatur diuina quedam mens quasi lumen de luce manans, multiformesq; ut ita loquar, ideas in se concipiens duplici quodam supernæ lucis, ideæq; unius diuinæ fomento: non aliter quam in lumine multi iam radij ex uno lucis radio deriuantur. Non solum uero in hac mente rerum comprehenduntur ideæ quasi fonte: sed & ad hanc multi mentium reducantur exercitus quasi duces: ab eadem uidelicet diuina luce à qua & ipsa æque proficiunt. Totum uero id genus mundus superior nominatur: sed quantum ad mentes spectat sequentes, intellectualis mundus: quantum uero ad duces, intelligibilis. Sed ipsa quoq; mens dux mentium, partim quidem intellectus, partim intelligibile nominatur. Intellectus quidem quæ rationibus rerum discernendis incumbit. Intelligibile uero, quæ rationes eiusmodi in suis continentur ideis. Idea deniq; boni non modo super intellectum, sed etiam super intelligibile regnat. Post archetypum hunc mundum quarto gradu sequatur corporei mundi anima: Mundus iam rationalis ex intellectuali mundo progenitus, quasi splendor ex lumine. Et sicut splendor iam motui permiscetur, sic anima immobilium idearum rationes mobili quodam pacto attingit atq; percurrit. Quintus huic succedat gradus, ipsa uidelicet natura rerum, mundus iam seminarius, ex rationali anime mundo, quasi calor splendore resultans. Sexto tandem gradu mundus hic corporeus collocetur, ex seminario ita proxime ductus, sicut rerum generatio ex calore. At si ceteris omisissis aptius comparare uolueris, cogitabis in architecto quodam sapientissimo uim primo bonitatemq; naturalem. Deinde geometricam contemplatoremq; intellectū, communes rationes mensurarum habentem. Tertio rationem, ut aiunt, practicam iam per rationes ipsas de artificio consultantem. Quarto imaginationem figuras iam & modos conducentes operi effingentem. Quinto effectum. Sexto mouendi uirtutem. In eiusmodi uero cōparationibus uidebis effectus multo magis ab antecedentibus fieri quam sequentibus.

SINGVLI ORDINES AD SINGVLA CAPITA REDV-
cuntur, uniuersus ordo ad uniuersale caput, à quo omnia componuntur ex
actu & potentia. Cap. XI

NEQVE uero latere nos debet propria rerū genera ad capita propria, uniuersum genus ad uniuersum caput oportere referri. Cuncta enim mundi corpora ad corpus unū: Naturæ omnes ad unā quoq; naturam: Animæ ad animā: Mentis ad mentem: ad bonum deniq; bona, & quia bona, ideo cuncta. Sic utiq; omnia conuersione quadā naturali bonum appetunt tanquam finem: quoniam ab ipso bono, cōmuni quadam processione tanquam principio prouenerunt: atq; adeo cuncta ipsum appetunt, ut materia infima appetat appetitu non infimo. Perpetuo siquidem in omnibus generandis ad ipsam boni uergit similitudinē: ut appareat hæc à bono pendere. A bono in quā potius, quam à mente. Quippe cum mentis actio quæ per formas fit ideales, terminetur ad formas. Actio uero boni, utpote amplissima, ultra formas descendat etiam in materiā, efficiatq; bonorum auidam & capacem. Sed quam nunc uoco materiam, Plato in Philebo latiori nomine infinitudinē nuncupat, dicens ipsum bonum proxime infinitudinem ac terminum peperisse, statimq; inuicem miscuisse, atq; ex hac mixtione cuncta composuisse, id est ex potentia quadam formabili & accedente forma. Potentiam enim formabilem quasi ex se nōdum definitam nec perfectā uocat infinitudinem. Formā uero huic adhibitā nominat terminū: quod uidelicet indefinitā potētā definit, & in specie iam optata perficiat. Ex his ergo duobus & intelligibile mundū proxime à deo uolunt esse conflatum: & sensibile deinde ab intelligibili ex eisdem uel similibus constitutū. Ita ut intellectus ille proximus mundi uisibilis architectus, materiā acceperit ab ipso bono quodammodo.

quodammodo spiritalem: sed iam iam sub se in dimensionem molis degenerantē informemq; & uacuum: ac si forsā ex se moueatur, absq; ordine nutaturam: sed per idearum ordinem ab eodem bono susceptum, formauerit eam, redegeritq; in ordinem, antequam extra ordinem uagaretur. Praesertim cum animam ipsi rationalem in primis infuderit, motionis ordinatissimae dominam. Non solum uero materiam per se informem fore, sed animam quoq; fore informem inquit, nisi deus utraq; formet. Quod uero est in materia corporalis species, id ratio est intelligentiaq; in anima: qua si caruerit, materiam inordinate mouebit. Quo autem id exprimeret, materiā cōsiderauit in formā & animam rationalem: uidentq; motum inde sine ordine prouenturum.

MATERIAM NON FUISSE INORDINATAM ANTE mundum tempore, sed quadam ordinis ratione. Cap. XII

His omnibus colligere possumus materiam non esse aequalem mundi fabrico: nō esse ante mundū ullo temporis interuallo, licet origine quadā & ordine: non iactari inordinate ante ordinem, sed erraturā fuisse procul ab ordine, quātum in se est, nisi statim desuper ordinata fuisset. At ne quis hunc loquendi modum improbet in Platone fingente materiā ante mundum inordinate iactatā, audiat & Mosen ante mūdi distinctionē dicentē terram fuisse inanem & incompositā, & superficiem abyssi tenebras extitisse. Mitto in praesentia poeticū chaos. Adducere iuuat in medium Philonem Iudaeum similibus uerbis Moysis Genesim exponentē. Si quis causam quare uniuersum hoc creatum sit uelit exquirere, nō errabit meo iudicio, si id existimabit quod quidā ex ueteribus protulit: bonum esse creatorem ipsum et genitorē, & autorē uniuersi: & bonitatis suae gratia nulli substantiae inuidisse, quae sua natura nihil boni haberet, & tamen fieri omnia posset. Erat enim sua ipsius natura inordinata, informis, inanimata, omnino uaria, incōgrua, incōcinnata, incōstans, apta quae in cōtrariū mutaretur, & optimarū rerū rationē susciperet, formae uidelicet, animationis, similitudinis, cōgruitatis, concinnitatis: omnium deniq; rerū ideae melioris. Item in secundo eiusdē libri uolumine. Cum, inquit, creator substantiā inordinatā & natura sua confusam in ordinem ex inordinatione, & in discretionē ex confusione traductā formare coepisset: Terrā atq; aquā medio loco firmauit. Hæc Philo. Proinde si gradus rerū sex in superioribus adductos cōsideraueris, perspicies fortē quā similes sit Plato Moysi, sex diebus mūdi Genesim absoluēti: quā similis & Pythagoras, probās senariū numerū Genesi nuptijsq; prorsus accommodari. unde & Gamon appellat: propterea quod partes suae iuxta positæ ipsum gignant, similemque reddant genitū genitori.

DVPLEX OPINIO DE ORIGINE MVNDI Cap. XIII

SI QVIS interroget nunquid apud Platonem mundus fuerit sempiternus: Respondeo equidē interpretibus Seuero & Attico, & Plutarcho, alijsq; ut Proculus narrat multis, non fuisse semper. Sed interpretatibus Crantore, Plotino, Porphyrio, Iamblichō, Proculo & plerisque alijs, semper quidē fuisse, & fuisse semper à Deo, immo fluxisse. Deum enim semper esse aiunt. Mundum uero fieri semper, & fluere. Ac si initio temporis carentem consideraueris, ingenitum dici mūdi: sin autem perpetuū à Deo eius effluxum, assidue genitum: neq; minus ex Deo pēdere, si depēderit pēdeatq; semper, quā si aliquādo coeperit dependere, uel desinat. Quemadmodum lumen nō minus à sole ducit originem, neq; minus seruit soli, si semper quā si aliquando profluxerit, effluatq; à sole.

TRIPLEX CONIECTVRA PLATONICAE OPINIONIS DE mundo, & quae sit certitudo sententiae Platonicae de mundo. Cap. XIII

AETERV M in rebus Platoniceis, uel cōiectura incedimus, uel scientia. Quantum ad coniecturam spectat, ita & ipse loquitur, & sui disputat, ut opinionē eius de origine mundi in tria capita colligere liceat. Aut enim putauit materiā aliquādo ex nihilo à deo creatā, simulq; formatam tempore. Quāuis in hoc opere quod cōponitur ex materia, secundū quendam productionis ordinem materia ipsa prius cogitetur fieri quā formari: & esse materiam prius quā esse formatam: atq; ante opus ex materia factū materia quæri soleat ex qua fuerat opus conficiendū. Aut deum materiam nō aliquādo nouā peperisse, sed ab eterno, similiterq; ornasse: quāuis inornata prius quā ornata fingatur. siquidē natura sua caret ordine: quē expectat ab alio. cumq; res quaelibet prius cogitetur secundū id quod est, quā secundū id quod accipit, merito seorsum ab ordine potest ipsa in se ordinis expert excogitari. Aut ut dixi, materiā semper à deo fuisse, atq; continue: sed non cōtinue ordinatā, immo per temporū interualla: ita ut dei sit stabiliter ordinare: materiam uero ordinari mobiliter: accipiatq; temporalem ordinis sui temperationē nō aliter quā à fabrico accipit horologium: peractisq; pro natura sua certis temporū interuallis amittat ordinem paulatim ac deniq; totum, redeatq; in Chaos: sed deus subito extremam cōfusionem minime tolerans in priorem dispositionem unico nutu retemperet, idq; fiat infinite uicissim, nūquam mutato Deo, infinite reformata materia. Hactenus humana in Platoniceis proferret coniectura. Quantum uero habemus scientia, affirmamus Platonem nostrum affirmauisse Mundum non

ex se existere, sed ex causa: non ex causa fortuita, sed ex certa: non ex naturali duntaxat causa, sed intellectuali: non ex intellectu per modum naturæ determinato, sed potius uoluntario: non uoluntate ex naturali quodam instinctu compulsa, sed libera. Nihil enim magis liberum quam quod per se est, & per se agit omnino: neque tamen contingente aliqua uoluntate. Nihil enim contingens, ubi idem est uoluntas atque necessitas. Nihil iterum uiolentum, ubi idem est uicissim necessitas & uoluntas. Vt autem id aperiret, non minus replicauit in fabricando mundo uoluntatis diuinæ quam intelligentiæ nomen. Atque addidit ipsam uoluntatem boni esse summam causam: & certissimam causarum. Quam ex eo ostendit liberam esse, quod sepe ait Deum architecti more consultauisse: atque deliberauisse se de opere construendo. quibus in uerbis non ambigentem intelligi Deum uult, sed libere eligentem. Proinde mundanum opus non semel tantum processisse inquit à Deo, sed procedere seruarique assidue. Quinetiam suprema mundi numina unà cum mundo ex seipsis dissolubilia fore, nisi diuina uoluntate regantur. Satis ergo fuerit & id quidem quam maximum, talia de affirmante philosopho affirmasse. his enim cōcessis facile poteris Deum dicere quando prouidente & libera efficit uoluntate, mundum absque nouitate sui nouum composuisse. Ac si audieris non aliquando nouum, sed ab æuo potius edidisse: poteris maiestatem simul suam seruare Deo, cuius uoluntate, & hac quidem libera, mundus non minus eget & pendet, si eget pendetque semper, quam si quandoque processerit. Quoniã uero Plato sepe ait, eatenus de diuinis asseuerandum, quatenus diuinis oraculis comprobetur: & nos sacris literis potius quam coniecturis nostris assentire debemus.

MUNDVS BONI GRATIA PROCREATVS AD DIVINAE
rationis uerbiq; diuini similitudinem. Cap. XV

MUNDVM ergo fecit uoluntate, id est bonitate sua, tam uoluntarie quam naturaliter ob immensam fecunditatem exuberante. quæ primū quidē seipsa gaudet: ob idque deinde sua hac delectatur imagine: ita tamē, ut non in hac imagine, sed in ipso exemplari, atque principio delectationis huius constituat finem. Quoniã igitur bonitate fecit mundū: idcirco boni gratia fecit ipsum. non enim ut esset uiueret, intelligeret simpliciter, procreauit: sed ut & bene esset, uiueret, & bonū intelligeret atque cōpararet. Id illi Mosaico ualde cōsonat. Vidit deus hoc & illud esse bonum: & cuncta ualde bona. Et quia pulchritudo splendor est bonitatis, ideo subdit ab optimo Deo mundū esse pulcherrimum procreatū: temporalem quidem, sed ad æterni exemplaris imaginē. Dicit & sepe, quot species sunt in archetypo, id est principali mundo, id est intelligibiles atque imitabiles, totidem rerū formas in hoc mundo disposuisse, atque ita sibi similes effecisse: utpote qui intelligat ideas rerū non inter nubes, ut maledici quidam calumniantur: sed in mundani architecti mente consistere. Vbi uero ait in ipsa uita ideas esse, uaticinari uidetur euangelicū illud: Quod factum est in ipso uita erat. & ubi ait repetitque sepe mundū diuina prouidentia cōstitutum, totam confirmat religionem. Quod quidem cum obseruasset Theophrastus tanquam in philosopho mirum, ait, Plato solus, uel certe maxime omnium, à diuina prouidentia rerum causas assignauit. Sed o Theophraste quacunq; id mente de Platone dicas, proculdubio confiteberis Platonem solum uel omnium maxime prouidentem atque diuinum.

CVR MUNDVS SIT VNVS, ET SPHAERICVS,
& moueatur in sphaera. Cap. XVI

STENDIT uero deinceps diuinū ipsum mundi exemplar: quod euāgelista, sed diuiniore sensu diuinū appellat uerbu, esse unicum: quia quod cōtineat omnia, nihil relinquat extra seipsum: ideoque sit necessario unicū. Sed de hoc ipso in Theologia diffusius. Cum autem mundus hic in cæteris quoad fieri potuit, mundum intellectumque diuinum referat: adeo ut qui formas in hac materia conspicit, quasi diuinum uultum contueatur in speculo: certe in ipsa etiam unitate omnium efficitrice atque seruatrice representat illū, ut architecti unius unum sit opus. Vnus igitur dei unius est mundus. Profecto si posset architectus humanus dominari materia, postquam plura aedificia effecisset, quorum quodlibet in se sit unum, cuncta uno quodam tandem circumuallaret: deus autem potest omnino, cum sit materiae dominus. Neque somnari licet mundos plures quasi pilas, alios extra alios. Sic enim diuinū opus dissipatum foret: atque inter mundos spatia uacua forent. Probabilius existimabis, si quot orbes fingis per uacuum sparsos, tot excogites sphaeras potius intra sphaeras, ut quælibet sphaera sit mundus in mundo: uniuersumque opus unum sit, atque inuicem ordinatū: nihilque uel uacuum, uel ordinis unionisque expers reperiatur. Sit autem figura mundi sphaerica, sic enim est maxime unitatis formis capax, indissipabilis, agilis: atque ita nec aliter potest moles in mole, & sine uacuo collocari, & sine offensione moueri: id est, si non quadrata quadratis, aut circulis, sed orbes orbibus inserantur. Denique præcipua mundanæ huius sphaeræ causa est: quod & orbicularis est diuini mundi natura: quæ in seipsam intelligendo & amando reflectitur. Motionis uero sphaericae ratio est tum figura ipsa quæ motum recipit: tum mundanæ ipsius animæ quæ mouet, intima per intellectuales species reuolutio.

CVR MVNDVS DIVIDATVR, VEL IN QVINQVE, VEL
in sex plagas: & quomodo ei conveniat septenarius, & numerus circularis: & quo-
modo distribuatur ad intelligibilis mundi similitudinem.

Cap. XVII

QVAMOBREM mundanae diuisioni nō iniuria accōmodantur numeri: in quibus radices primae sunt circulariū numerorū: Quinarius uidelicet ex imparibus: ex paribus uero senarius. Dicimus autem numerū uiginti quinq; ex quinario in circuli morem multiplicari: quoniā ab eodē quodāmodo redeatur in idem: dum quinq; quinq; cōputantur uiginti quinq;. Item simili circulo numerū centum uiginti quinq;. Quinq; enim uiginti quinq; tot conficiūt. Eadē est ad triginta sex, itemq; ad ducentos sexdecim, circularis senarij ratio. Sexies enim sex implet sex atq; triginta. Itē sexies triginta sex ducētos implet et sexdecim. Etsi superiores numeros ratione ortus sui alios quadratos, alios oblōgos nominant: tamē ratione casus atq; finis nūcupant circulares. Itaq; per quinariū & senarium radices primas circularium numerorū, mundi corpus circulare diuidimus. Primo quidē in partes quinq;, scilicet ignem caelestem, ignem aethereum sub luna, aerē, aquam, terrā. Quae quidē diuisio in Epinomide cōprobatur. Deinde distribuimus per senariū: ubi caelestē ignem in non erraticū diuidimus & erraticū. Quae partitio à Platone frequentius usurpatur. Verum sensibilis mundi diuisiōne ab ipsa exemplaris sui distributione cōmodius hunc in modum more Platonico deducemus. Excogitat quidem Deus in mundo penes ipsum intelligibili alterā quidem uim formabilē, alteram formatricē. Illam, ut dixi, infinitudinē: hanc terminum Pythagorici & Platonici nominant. Excogitat & mutuā harū uirium mixtionē: intelligitq; tertiā quandā ex hac mixtione formam protinus coalescere. Sed & hanc ipsam formā quasi triplicem animaduertit: habere enim nōnihil infinitudinis: nōnihil & termini: nōnihil & proprii. Quo fit, ut post binariū numerū, infinitatis scilicet atq; termini, ternarius euestigio surgat, addita his tertia forma. Surgat quoq; quinariū, cuiusmodi forma tripliciter distributa. Senarius deniq; nascitur, ubi mūdi illius munus ad inferiora producēda porrigitur. Nascitur & septenarius, ubi mūdi ille uelut imago refertur ad patrem. In quo quidem gradu septimo quasi die septimo cōquiescat. Si uero reddideris singula singulis: animaduertes corporeū hūc mundum ab ipso superni mūdi termino ceu formā habere ignem: ab infinitudine uero ceu materiam habere terram. A media uero illius forma humorē ignis terraeq; cōciliatorem: qui & conglutinet terram, natura propria dissipabilem: & nutrit ignem ex se facile resolubilem: & tria quaedam in seipso possideat: hinc quidem igneū: inde uero terreū: sed nōnihil in medio propriū purumq; aereum: cum aliunde per sublime uergat ad ignem: aliunde per infimum uergat ad terram. Post hunc mundi quinariū fit senarius: si cōmunem cunctorum excogitaueris formam. Fit iterū septenarius: si hanc ipsam mundi formā reformaueris exemplari: in quo quidem die septimo conquiescat.

QVARE SINT IN MVNDO PARTES DISTINCTAE, ET

quare contraria, & de quatuor elementis. Cap. XVIII

NON solum uero distinctionem formarum, sed etiam repugnantiam uidemus in mundo. procedit enim à primo, & procedendo degenerat. Profectio quidem distinctionem facit: degeneratio repugnantiam. Quinimo diuisionis ipsius origo est secunditas causae foras exuberantis, seq; propagantis in amplum. procedente uero per gradus multos diuisione, in repugnantiam deniq; peruenitur: praefertim quum mundi materia ob imbecillitatē nequeat ita inuicem formas cōciliare, ut mundus ille superior in seipso conciliat. Quo factum est ut Deus materiam dimensione protenderit, ut repugnaturas inter se formas hospitij diuersis exciperet. Deniq; quum & illa dicamus inter se cōtraria, quae in eodem genere maxime distant: & illa diuersa, quae inter se generibus separantur: ex eo quidem quod contraria sunt in mundo, apparet genus quodlibet species habere quamplurimas: ex eo autē quod diuersa, constat uniuersum genera possidere permulta. Quoniam uero & species omnes ad genera, & genera ad uniuersum, cōmunemq; eius formam deniq; reducuntur, concluditur, sicut superior mundus uniformis est atq; omniformis, ita hunc omniformē esse atq; uniformem. Conducit autem contraria elementorum caelorumq; qualitas & figura, ad nouas formas quotidie generandas: conferente uidelicet motione. Siue enim unicum fuerit elementum, nihil ubiq; generabitur: quod & Hippocrates asserit. Siue plura inter se similia, noui nihil efficietur: quod probat Heraclitus. Oportet tamen hunc mundū perpetua nouarum generatione formarum aeternam superioris omniformisq; mundi actionem pro uiribus imitari. Esto itaq; ut poesis canit Empedoclis, cōtraria inter se elementa. Esto & inter contraria medium: quando contraria & maxime distant, & absq; medio minime congruunt. At medium hoc indiuisibile esse nequit. alioquin per ipsum contraria non distabunt. habet ergo dimensionem. Sed qua parte alterum tangit, non tangit alterum. Et habet insuper partem necessariō mediā, per quam aequē discrepet ab extremis. Propterea Plato inter contraria semper media saltem interserit duo: quemadmodum ex uerbis eius euidenter apparet. Interferit & tertium: ubi ait, medium uim habere per quam non solum extremorum, sed suam quoq; custodiat unionem. Sed ponat manifeste duo, neq;

enim nunc id contendimus: ceu inter ignem & terram, duo quedam: Aerem scilicet atq; aquam. Opus autem esse duobus saltem medijs inter contraria omnino corpora: ostendit ex numeris atq; dimensionibus, quae naturalia corpora quodammodo antecedunt.

NVMERI LINEARES, PLANI, SOLIDI. ET QVARE INTER PLANOS UNUM SUFFICIT MEDIUM: SED INTER SOLIDOS NON SATISFACIT. ET QUOMODO MATHEMATICAE RATIONES AD PHYSICAS REFERANTUR. Cap. XIX

IRIPLICES esse numeros apud Pythagoricos alibi declarauimus, Lineares, Planos, Solidos, Lineares quidem quos sola metitur unitas quasi punctu: ut Binarius, Ternarius, Quinarius, Septenarius atq; similes. Planos autem qui multiplicatur ex numeris quasi lateribus. Ceu senarius ex bis tribus fit ter uel duobus. Atqui ex planorum numero eos quadrangulos, & aequilateres appellamus, qui ex numeri alicuius in seipsum ductu conficiuntur. Ceu quaternarius ex bis duobus, et nouenarius ex ter tribus: & sedecim ex quater quatuor. In aequilateres autem, qui ex ductu minoris numeri in maiorem: qualis fit senarius ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos: qui ex ductu numeri admodum minoris, in numerum longe maiorem conficiuntur: qualis est denarius ex deductione duorum in quinque resultans. Siquidem ex bis quinque fit decem. Hunc si in decimo de Republica appellauimus quodammodo linearem, intelligi uolebamus oblongum. Praeter hos autem, eos solidos dicebamus: qui ex deductione atq; reductione numeri alicuius in seipsum efficiuntur, instar molis solidae in trinam quasi producti dimensionem: ut bis duo bis, octo. Ter tria ter, uigintiseptem. Quater quatuor quater, sexaginta quatuor. Accipe duos planorum primos: qui uidelicet a primis linearibus procreantur: ut puta hinc quidem quaternarium a binario: inde uero nouenarium a ternario procreatum. Hos sane planos duos, nouenarium scilicet atq; quaternarium, poteris unico competenti medio inuicem deuincere: hoc est senario. Quae enim proportio est nouem ad sex, eadem sex erit ad quatuor, utrobique enim est proportio sesquialtera. Siquidem nouem continet sex: & insuper alteram eius partem, id est ternarium. Similiter sex comprehendit quatuor, atq; insuper binarium, alteram, id est dimidiam quaternarii partem. Senarium uero esse competens medium inde patet, quod ex utrisque componitur. Latus enim quaternarii quidem est binarius: nouenarii uero ternarius. Ex multiplicatione autem binarii in ternarium fit senarius. Similiter si acceperis ultra nouem alium quadratum scilicet sedecim: medium erit duodecim: qui ex lateribus horum nascitur. Latus enim nouenarii quidem tria: sedecim uero quatuor. At si tria ducas in quatuor, duodecim reportabis: qui horum medium pari utrumque ratione connectit, sesquialtera uidelicet ratione. Nam sex decem comprehendit duodecim, ac tertiam insuper eius partem. Similiter duodecim ultra nouem includit tertiam nouenarii portionem. Cernis itaque quod inquit Plato: planos numeros unico posse medio colligari. Accipe praeterea numeros solidorum primos: eos inquam qui primi ex primis efficiuntur linearibus in se ductis atq; reductis: hinc quidem octo a binario: inde uero uigintiseptem a ternario procreatum. Hos utique non poteris unico inuicem medio copulare: sed cogaris duo saltem accipere media, scilicet duodecim, atq; decem & octo. Accipies enim duodecim ex bis duo ter: decem uero & octo ex ter tria bis: perque hos numeros conciliabis extremos sesquialtera ratione. Nempe uigintiseptem numerus, decem & octo complectitur: & alteram rursum eius partem, id est, nouem. Similiter decem et octo exuperat duodecim. Item duodecim aequaliter excedit octo. Per haec perspicuum est, solidos numeros pluribus semper quibus congrue copulentur, medijs indigere. Quod autem exposuimus in numeris, idem possumus in dimensionibus, tum planis, tum solidis demonstrare, ostendentes inter plana comparabilia inuicem unum saepe sufficere medium: inter solida uero comparabilia, plura uera media esse ponenda. Quod quidem & prolixum nimis foret, & satis iam a Iamblichio, & Proculo, & Chalcidio est ostensum. Quoniam uero Plato mathematica haec non propter seipsa quidem, sed propter naturalia hic accepit: his praetermissis consideremus breuiter quae potissimum naturae mysteria per mathematicas imagines subintelligat. Principio quod in sacris literis legitur: Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse, manifeste tangitur a Platone, numeros, mensuras, solida in medium adducente. Per solida enim comprehendit & pondera, quae etiam significat ubi post dimensiones commemorat uires inclinationum quasi ponderum causas. Per numeros quidem intelligi uult ipsas rerum naturalium species formasque substantiales: quas etiam Aristoteles numeris comparauit. Per mensuras autem certas instrumentalesque figuras, uel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida denique atque uires, significat qualitates, & quae cum molibus penitus protendantur, & praestant motionibus actionibusque momentis. Indicat autem omnes in uniuerso, tum rerum species, tum specierum figuras magnitudinesque, tum qualitates, geometrica inuicem & musica proportione compositas: ut qua ratione infima a medijs, eadem media a superioribus excedantur. Item per numeros designat medium arithmeticum, quod numerorum paritate consistit. Per dimensiones atque mensuras medium geometricum, quod in rationis proportionisque identitate locatur. Per pondera & uires, medium musicum: quod in portione aequalitate uel similitudine si tum, uelocitatem, tarditatemque motionum, & acumen grauitatemque uocum uirtute comprehendit.

PRIMA DISCVSSIO, QVARE QVATERNARIVS ELE-
mentorum numerus mundo conueniat. Cap. XX

ED de his alibi latius. Tam uero ad partitionem mundanarum partium reuertamur, quo harmoniam ipsarum compositionem conspiceret ualeamus. In superioribus quidem quinarium, & senarium circulari mundi figura congruere dicebamus. Nunc insuper quaternarium eiusdem plenitudini dicimus conuenire. Profecto quaternarius primus implet omnem differentiam numerorum: primum parem ac primum impari in se complectens. Implet & simplicem numerorum progressionem, quando terminis quatuor explet denarium, uno, duobus, tribus, quatuor denarium perfecte consummans. Implet processum quoque dimensionum, terminis uidelicet quatuor assequens, signo, longitudine, latitudine atque profunditate. Implet musicam consonantiam. Nempe intra quaternarii limites dupla, tripla, quadrupla, sesquialtera, sesquitercia, diapason, disdiapason, diapente, diatessarō, coercentur. Implet naturam ad quatuor usque terminos procedentem, substantia, quantitate, qualitate, motu. Implet denique uniuersum, siue quod in natura, siue quod supra naturam, essentia, esse, uirtute, atque actione. Merito igitur Pythagorici quatrinitate plenitudinem mundani, tum corporis tum animi designabant, eamque iure iurando testabantur naturae perpetuo fluentis fontem esse quadruplicem. Ex hoc nimirum fonte manat quaternarius elementorum numerus. Hinc quadruplicitas in caelo quadruplex. Hinc sub caelo tempora quatuor. Hinc sub tempore, quatuor humores, complexionem, affectus. Hinc super tempus quatuor uirtutes surgunt. Hinc in aeternitate quatuor exempla uirtutum.

SECUNDA AD IDEM PROBANDVM DISCVS-
SIO CAP. XXI

RAETEREA nisi uereret partim prolixitatem, partim etiam nouitatem, recenseret mira quaedam Iamblichi & Syriani Proculique commenta, gradus quatuor super mundum supernum constituentium, scilicet unum, terminum, infinitudinem, mixtionem. Proinde supernum mundum, id est primam intelligibilemque mentem, post eam ponentium mentem mundamque partim intelligibilem, partim quoque intellectualem: post hanc intellectualem simpliciter mentem atque mundum. Quarto uero loco mentem mundamque animalē, sensibilis mundi ducem. Itē supremam mentem & suspicere quatuor illa, unum scilicet terminumque, & infinitatem atque mixtionem, & habere suapte natura quatuor: uidelicet hinc quidem unitatem, inde uero essentiam. Rursus unitatem essentialem, & essentiam uniformem, atque omnes omnino rerum ideas quadrupliciter similiter naturae participes. Item mentem ipsam intellectualem iouialemque mundi opificem in fabricando mundo suspicere in mentem intelligibilem atque supremam uelut exemplar, & in bonum ueluti finem. Et qua ratione in mundo intelligibile, quod & ipsum ens ipsumque uiuens nominat: principia et ideas suscipit naturae quadrupliciter, in quatuor similiter plagas dirigere mundum. Quarum prima a primo caelo, postque caelum per ignis sphaeram usque ad aeris principium protendatur: Secunda inde ad aerem usque medium: Tertia inde ad terram. Quarta uero sit terra: atque huiusmodi partitioni quatuor in qualibet plaga respondeant exercitus rationalium habitantium, deorum scilicet maiorum, item angelorum, deinde demonum, postremo particularium animarum. Sed his omisis ad institutum nostrum regrediamur.

TERTIA AD IDEM CONFIRMANDVM DIS-
CVSSIO CAP. XXII

UATVOR apud metaphysicum sunt elementa, essentia, esse, uirtus et actio. Quatuor apud mathematicum, signum, linea, planum atque profundum. Quatuor apud physicum, seminaria naturae uirtus, pullulatio naturalis, & adulta forma atque compositum. Redde uero singula singulis. Essentiae quidem signum atque semen, ipsi uero esse lineam, pullulationemque, uirtuti planum atque formam, actioni profundum atque compositum, & ubique extrema uelut solida duobus concilia medijs. Manifeste uero quod in mathematicis signum est, Plato in Physicis uirtutem seminariam indiuiduamque & stabilem esse praestat. Quod autem in mathematicis linearis in longum productio: id in Physicis germinantis formae pullulationem, ut ita loquar, existimat. Item quod ibi planum, hic proprie formam: ut enim planities corpus terminat, ita forma materiam. denique quod ibi profundum, hic est compositum: compositum inquam duplex, tum formale, id est ex pluribus formis complexio quaedam sphaerae solidae similis: tum materiale, id est, ex forma atque materia, cubo similior. Quod ergo ait inter duo plana unum sufficere medium, intellige inter duas formas medium unicum satisfacere, id est formale. Formae enim cum formis deinceps ubi per extrema sui sese contingunt, uno quodam formali medio congruunt, utrinque partim quidem conueniente, partim etiam differente. At uero quod inquit solida solidis medio duplici copulari, significat inter composita naturalia duo diuersae naturae gemina media interponi. Quorum alterum quidem formale sit, alterum uero materiale. In quolibet enim composito, hinc principalis forma, inde accommodatum formae subiectum consideratur. Hinc efficitur, ut inter diuersa composita consurgat discrepantia duplex: altera quidem magis ratione formae, altera uero magis ratione subiecti.

QUARTA AD IDEM DISCVSSIO, ET DE VIRIBVS
proportionibusq; elementorum, Cap. XXIII

ADEM hæc alia insuper ratione corroborantur, si à quatrinitatib. modo descriptis, ad quatrinitatem sphaeræ descēdas. In hac utiq; consideratur & natura medij, consideratur & natura circūferentiæ lōgissime inter se distantes tā proprietate quā sitū. Cōsideratur insuper hinc quidē spatiū, quatenus propria uirtus centri porrigitur: inde uero spatiū, quatenus propria magis circūferentiæ uis protēditur. Hinc quatuor cōputantur plagæ mūdi, & quatuor similiter elementa.

	A substantia,	A uirtute,	Ab actione.		Alia positio earundem.
Ignis,	subtilis,	acutus,	mobilis.	Ignis,	acutus, subtilis, mobilis.
Aer,	subtilis,	obtusus,	mobilis.	Aer,	obtusus, subtilis, mobilis.
Aqua,	crassa,	obtusa,	mobilis.	Aqua,	obtusa, crassa, mobilis.
Terra.	crassa,	obtusa,	immobilis.	Terra,	obtusa, crassa, immobilis.

Quorum quod in circumferentiā ponitur naturam eius sequens, amplissimū est, ideoq; omnium subtilissimū per substantiam, per uirtutem uero acutissimū, penetrationiq; aptissimum, per actionem deniq; promptissimū est ad motum. Quod autē situm est in medio, naturā quoq; sequens medij, angustissimū est, & densissimum per substantiam, per uirtutem uero obtusum, per actionem deniq; ad motū est ineptissimū. Media uero duo medio in his modo se habent. Proinde sicut maxime distant in sphaera ambitus atq; centrum, ita per situm & naturā ignis terraq; plurimū discrepant. Ille enim ita petit ambitum, ut nunquam naturaliter medium: hæc ita centrum, ut nunquam naturaliter ambitū. Aer uero interdum descendit, si uidelicet in sublimi ignis regione ponatur. Aqua etiam ascēdit, si sub terram cohibeatur. Quemadmodū uero in igne et terra tria cōsiderātur, scilicet substantia, uirtus, actio: sic & tres potissimum proprietates, uidelicet in igne quidem per substantiā crassitudo, per uirtutē acumen, per actionem mobilitas. In terra uero opposita, per substantiā crassitudo, per uirtutem obtusitas, per actionē immobilitas. Dicuntur autē horum naturæ apud Platonem solidæ, quia instar dimensionis trinae, trinas possident qualitates: quod si duntaxat haberent planorū instar, unū sufficeret medium: quod uidelicet in qualitate quidem una congrueret cum extremis, in altera uero differret. At quoniā tres inuicem oppositas habent, duobus ut uinciatur opus est medijs: quorum utrumq; cum proximo quidem, tum extremo, tum medio duplici conueniat qualitate, in unica discrepet: cum remoto uero extremo, in una quidem congruat, sed differat in duabus. Sic utiq; ignem sequitur aer, in subtilitate & mobilitate igni per similes: sed quadam uirtutis obtusitate dissimilis: in qua etiam unica quodammodo cum terra consentit: cum aqua uero duabus, scilicet obtusitate atq; mobilitate. Aqua sequitur aerē in duabus his aeri similis: sed una similis igni, scilicet mobilitate duntaxat: at dissimilis igni duabus, crassitudine obtusitateq; simul: dissimilis terræ mobilitate quadam, sed crassitudine obtusitateq; similis. Profecto quod ignis ad terrā analogia quadā, id est rationis similitudine atq; proportionē cōparabilis sit, apparet. Quemadmodum enim se habet subtilitas ignis ad terreā crassitudinem: sic ignis acumen ad obtusitatem terræ: sic iterum ad immobilitatem terræ mobilitas ignis. Quod etiam comparabilis sit, sed potiori aliqua ratione, ignis ad aerē: aer ad aquam: aqua ad terrā: ex consensione qualitatum est manifestum. Videtur autem elementi proximi quidē ad proximum conuenientia ad discrepantiā esse dupla: ad remotū uero contrā, dupla esse ad conuenientiam discrepantiā. Videtur ignis aere duplo subtilior, triplo mobilior, quadruplo uero acutior. Item aer aqua acutior duplo, triplo mobilior, quadruplo esse subtilior. Rursus aqua quā terra acutior duplo, triplo subtilior, quadruplo ad motū esse paratior. Procedere uero inter cognata ad quadruplā usq; proportionem duntaxat apud musicos est cōcessum. Lōgiori enim progressione aures offenduntur. Quinetiā in his perfectæ rationes musicæ continentur. In his utiq; per tres qualitates quasi per trinas dimēiones, & solida quadā, ter quoq; solideq; ad solida usq; procedimus. Nam per duplā quarto gradu ad octo peruenimus: qui primus est solidus. Item per triplas quarto similiter gradu ad uigintiseptē: qui solidus est secundus. Rursus per quadruplas rationes, quarto deniq; loco ad sexaginta quatuor, qui tertiuū inter solidos numeros obtinet locum. octo enim à binario solide, id est, ter accepto, siue ducto: uigintiseptē à ternario ducto ter: sexaginta quatuor à quaternario similiter in seipsum ter multiplicato creatur. Ceterū ut notius sit quanta apud Platonem congruitas mathematicis inest ad physica, repetenda sunt duo illa primorum media solidorum. Posuimus enim inter octo atq; uigintiseptē, competentia media duo, uidelicet duo decim atq; decē & octo. Duodecim quidem numerus, tum ex octo, tum ex uigintiseptem nascitur. Latus siquidē ex quo multiplicatur octo, binarius est: Latus autem ex quo uigintiseptem, est ternarius, sed ex binario atq; ternario ita fit duodenarius, si egeris bis duo ter: ubi duodenarius oriens duo ab octonario accipit latera: unū uero à uigintiseptem. Item ex binario atq; ternario ita fit decem & octo, si egeris ter tria bis: ubi decem & octo numerus nascens, ab octonario quidem remoto latus accipit unum, ubi dicitur bis: sed à numero uigintiseptē latera duo, ubi ter tria. Similiter elemēta duo inter ignem terramq; media, dum ex extremis cōtemperātur, interim à proximo quidem naturas reportant geminas: à remoto uero unicam mutuantur.

QVOD

QVOD TOTVS MVNDVS EX QVATVOR COMPONITVR
elementis: & quomodo haec alia ratione sunt in caelo: aliter infra lunam. Cap. XXIII

HIS quatuor elementis geometrica & musica inuicem ratione coniunctis, uniuersum mundum esse compositum Pythagorici Platoniciq; omnes existimant: ita tamen, ut consonantia horum in caelo nullam unquam dissonantiam patiatur: sub caelo autem, dissonantia quaedam alicubi oriri uideatur interdum: sed statim per superiorem concentum in formam consonantem mirabiliter redigantur. Esse utiq; elementa haec sub luna, nemo negabit. Esse uero in caelo, physici nonnulli negabunt. Sed isti audiant metaphysicos precor, probantes elementa per ideas suas esse in ipso mundi opifice: esse inde in anima mundi per rationes suas: esse in natura per semina. Ergo & in caelo per uirtutes: & sub caelo per formas. Quo enim pacto a causis caelo superioribus elementorum natura transeunt infra caelum: & ibi quidem protinus naturae, nisi uirtutes horum moderatrices caelo interim infundantur? Quinimo sicut agricola quidem non regit architectum, quoniam architecturae nullas continet rationes: geometra uero has possidens, regit illum: sic & caelum nisi elementorum elementaliumq; comprehendat uires, haec gubernabit nunquam: gubernans uero complectitur: in mo complectendo gubernat. Audiant & astronomos tam in signis quam in planetis naturas designantes elementorum, & effectu probantes. Audiatur deniq; sacras literas ponentes saepe in caelis aquas: ponentes terram quoq; uiuentium. Quod si duo haec ibi caelestium dissimilia ponuntur: multo magis ignis & aer caelestium similiores ibidem a sacris literis collocantur. Respondebunt ut arbitror, aliqui: uires illic quidem elementorum excellentissimas per modum cause ponendas esse: in sphaeris autem elementorum sub luna naturas eorum secundum formam: in compositis tandem participatione quadam: sed naturas ipsas elementorum in caelo esse negabunt. Ad haec adducunt Platonici uirtutes ubiq; proprias in propria natura fundari. Itaq; si sunt horum uirtutes in caelo, esse quoq; naturas, sed quemadmodum uirtutes illic in genere quodam longe his excellentiore consistunt: ita naturas in excellentiore: in mo, ut rectius loquar, excellentissimo. Et naturam illam ignis eminentissimam praebere caelo sensibile lumen, uiuentium calorem, motumq; promptissimum. Naturam terrae largiri solidam firmamq; stabilitatem. Item & stellis densitudinem qua uideri possint: & lunae qua radios repellat solares. Naturam aeris praestare perspicuam qualitatem, quam nominant translucens. Naturam aquae afferre delicatissimam, & aequabilissimam lenitatem. Et quod maximum est, ipsis sphaerarum labijs quibus se contingunt, inferere uirtutem illam frigoris & humoris: per quam fiat, ut quamuis ex uelocissimo motu rapidissime et uehementissime se contingant, aestus tamen illic resolutioq; non accedat. Has quidem in caelis aquas Hebraei ualde probabunt. Probabunt etiam, ut arbitror, si audierint per naturam illic terrae uiuentium fieri, ut materiae alioquin tenuissimae ex tanto motu non dissipentur. Meminisse oportet, tantam esse in caelesti substantia uirtute, tamq; ad conciliandum efficacem, ut qualitates & motiones quae apud nos sunt, inter se repugnantes, ibi non pugnent. Item ut reliqua illic elementa statim a prima genitura mundi in formam praestantissimam, id est, ignis redacta fuerint: quemadmodum per motum caelestem elementa quatuor apud nos in quauis genitura ad unam reducuntur mixti formam. Neq; miraberis in unum illic elementa confluari: si cogitabis etiam infra lunam in unam molem esse compacta, & ignem esse soliditatis terrae participem, ne ob tenuissimam mobilissimamq; naturam continuo dispergatur: terram quoq; per se torpentem, ignis consortio actionem uitamq; nancisci. Quod si extrema miscentur, nimirum & media medijs extremisq; misceri. Item si tanta est infra lunam unio, super lunam esse multo maiore: sed terrae soliditatem siue stabilitatem illic absq; crassitudine in uaporea quasi forma regnare. Rursus aequabilitatem lenitatemq; aquae procul a lapsu: agilitatem aeris ab effluxu seorsum: efficaciam ignis in lumine salubriq; calore intelligentiae uirtutemq; persimili dominari, seorsum ab ea combustionem ad quam efficiendam apud nos cogitur, tum lumen inter concaua repercussum, tum calor igneus aspera quadam materia, & mordaci conclusus, qui certe quatenus a terrena crassitudine soluitur, eatenus lucet purius, caletq; salubrius. Ergo unam cum Heraclito & Empedocle, dicemus ignis ipsius qui in idea est, intellectuale lumen, in caelo quidem uisibile lumen ad oculos emicare: sub caelo autem in aethere puram ipsius & innoxiam uigere flammam: in terra uero carbonem in aspera materia comburentem. Dicemus postremo cum Orphee esse insuper apud inferos quatuor elementa: Pyriphlegethonem, Acherontem, & Oceanum, & Cocytum. Dicemus cum Platone: quemadmodum in archetypo mundo omnia sunt in omnibus, ita in hoc imaginario mundo omnia in omnibus esse: sed pro natura suscipientium ubiq; singula suscipi: ut caelestia in elementis elementalia sint, elementa in caelo caelestia: atq; tantam esse caelestis regionis super alias excellentiam, ut caelestis ignis praeter elementalem ignem tria q; reliqua elementa dici quintum ualeat elementum. Hinc mundos quinque appellari posse ait. Siquidem omnia rerum genera in quolibet horum quinque sunt pro sua cuiusq; natura. Concludemus deniq; concordiam inter Moysen & Platonem, quem Nuncius alterum cognominat Moysen. Quod enim Moyses ait: In principio fecit Deus caelum & terram: Plato ait: Deus primo ignem fecit & terram, ignem intelligens praecipue caelum. Principio enim in sphaera mundi centrum considerauit & ambitum. Reliqua horum gratia interiecit.

CIRCULARIS MOTVS OMNIS, SPHAERAE SEMPER
mobili proprius est. Item ignis maxime proprium est lumen. Cap. XXV

ED neq; nos turbent qui caelum idcirco igneum esse diffidunt, quia caeli quidem motus sit circularis, ignis uero sit rectus. Nam etiam caeli portio quaelibet, si forte ponatur in medio, repete ascendet in rectum, breuiori uidelicet tramite patriam petitura, et tamen caeli motus proprius est circuitus: et terra si separetur a centro, descendet, et tamen eius proprium est quiescere. Profecto quaelibet sphaera mobilis tam elementalium quam caelestium, pro figura sua naturaliter mouetur in orbem, sic loco suo plenius fruitura. Motus autem rectus ubicunq; est, non tam naturalis est, quam reditus in naturam. Si cui uero corpori circuitus conuenit, maxime conuenit igni. Cum enim a terra distantissimus sit etiam per naturam, sicut terra est semper immobilis, ita ille semper est mobilis. Si semper mobilis, ergo in orbem. Quod enim mouetur in rectum, peracto spatio quod finitum est, finit et motum. Moueri uero in circulum tam ignem quam aerem, ostendit circuitus cometarum. Circuitum quoque aquae testatur influxus perpetuus et effluxus. Manere uero oportuit terram, ut indiuisibili et stabili centro foret similior, eoq; commodius fruere. Moueri autem superiora, ut uaria semper promotionis uarietate producerent. Neq; negent aliqui caelum esse calidum, sed negent potius esse urens. Neq; dicant Solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam Lunae radij repercussi nihil calefaciunt, cum in ea uirtus aquae dominetur. Calefaciunt autem Solis radij salubriter pro ignea solis uiuificaq; natura. Neq; obijciant ex tardiori Lunae motu contingere, ne Lunae radij calefaciant. Nam et si ponitur esse tardior, tamen tanto propinquior est quam Sol hominibus, ut debeat si non tantum, aliquantum tamen calefacere, si repercussione dumtaxat promoueat calefactio. Neq; adducant aestum esse ignis proprium. Siquidem quo minus alienae miscetur materiae, minus urit. Sed dicant lumen ignis proprium. Quo enim purius, eo lucidius, licet oculis quibusdam non manifestius: et lucet longius quam calefaciat, et prius illuminat, et momento, et calorem largitur calefacto post ignem ad tempus seruante calorem: lumen uero largitur nulli, utpote sibi proprium. Siquidem abeunte igne, simul abit et lumen.

DE SPIRITV MVNDI, ID EST, DE INTELLECTV
et anima, et intelligentia, et natura. Cap. XXVI

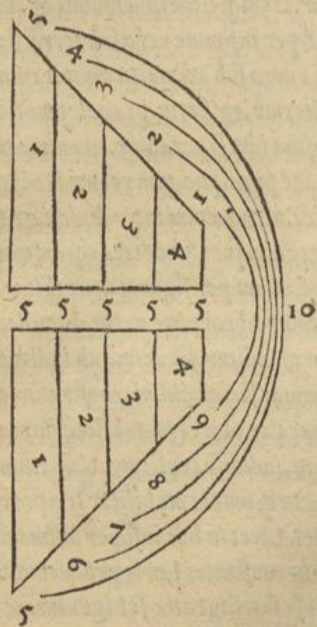
OST QVAM uero tractauit quemadmodum Deus corpus construxit mundanum, deinceps quemadmodum mundanam animam temperauit, aggreditur disputandum. Ostendit interea se ante oculos posuisse prius et informem molem quam formatam, et mox formatam quodammodo prius quam animatam: non quia uel infirmitas ante formationem fuerit, uel formatio corporalis ante animam, sed ut cognosceremus tam formabilem naturam formationis corporeae gratia, quam corpoream formationem gratia animae tanquam finis, esse diuinitus institutam. Volens itaq; Deus opus perfectum facere, uiuum et intellectualem effecit mundum: atq; ut ex ipso spiritu, et materia mundi commodius animal unum conuinceretur, materiam distinxit in quatuor, ut diximus, elementa, quasi animalis huius humores, quia et spiritum eius in quatuor uoluerat esse distinctum. Quatuor enim ad mundi spiritum pertinent. Primum quidem intellectus, in se manens immobilis, sphaera motor siue rector, ita regendis sphaeris ab autore rerum omnium institutus. Secundum sphaera anima, motor mobilis quidem, sed mobilis per seipsum. Tertium intelligentia quaedam, huic animae a Deo, et intellectu superiore diuinitus insita. Quartum natura, id est seminaria uitalisq; uirtus, ab anima passim infusa materiae. Intellectus quidem et anima substantiae sunt, intelligentia uero atq; natura sunt qualitates. Illa quidem animae, haec uero materiae. Horum quatuor imagines sunt quatuor elementa. Ignis enim intellectum refert, Terra naturam, intelligentiam Aer, Aqua deniq; animam. Et sicut igni tria propria sunt, tria quoque opposita terrae, medijsq; media quadam ratione conueniunt: sic tria intellectui propria eorumq; opposita propria sunt naturae, medijs quoque media. Intellectus enim indiuiduus est, uniformis, aeternus. Natura diuidua, et multiformis, et temporalis. Anima uero inter haec media per intelligentiam quidem magis intellectus ipsius particeps euadit quam naturae. per animalem uero potentiam, cum natura potius quam cum intellectu consentit. Quamobrem partim indiuidua dicitur, partim quoque diuidua. Item uniformis similiter et multiformis. Rursus aeterna partim et temporalis. Proinde quatuor uitae secundum quadruplicem mundi spiritum numerantur. Saturnia quidem uita in intellectu suspiciente patrem suum caelum, id est, deum caeli fabricum. Iouialis autem in intelligentia ad actionem iam mobilem declinante. Venerca in animali uirtute iam amate materiae. Dionysiacae in natura quasi ebria, id est, immersa materiae. Praeterea sensus simili ratione quatuor in uniuerso connumerantur. Primus utiq; sensus in anima mundi, communis inquam sensus, et unus, id est, imaginaria quaedam uirtus sic intelligentiam eius comitans, et formas rerum particulares attingens, ut illa uniuersales: attingens inquam intrinsecus, ideoq; nullis indiget instrumentis, neq; extra procedit usquam, neq; patitur. Secundus uero sensus in animabus sphaerarum est atq; stellarum, communis certe impatibilisq; similiter, sed extra procedens. Tertius in particularibus animabus, ultra uim communem iam per instrumenta singula distributus, et extra se porrigens, atq; a passione exoriens, sed desinens in iudicium. Quartum deniq; sensum Pythagorici conuenerunt

credunt plantis, immo sensus simulacrum, & id quidem stupidum, nullum iam habens iudiciū qualitatis, sed in sola positū passione uoluptatis cuiusdam atq; doloris. Sensus primus intellectum representat. Secundus intelligentiam. Tertius uim animalē. Quartus deniq; naturalē. Meminisse uero oportet ipsam mundi materiā, neq; aliter suscipere animam quā per naturā, neq; aliter intelligentiam quā per animam, neq; aliter intellectum quā per intelligentiā. Quemadmodum per terram accipit aquam, per hanc aerem, per hunc & ignem. Caterum quod deinceps his simile sequitur, animaduerte. Ait enim: Deus animam in medio posuit, eamq; inde extendit per totum, ac demum per ipsam extrinseca mundi protexit. Primo quidem significat animam & implere totam mundi molem, alijs scilicet uirtutibus alias mundi partes moderantē, & suprema sui circa mundū uirtute, id est, intellectuali prouidentia, mundū exuperare. Quod autem uirtus anime ab ipso medio porrigatur per uniuersum, bis per quatuor gradus exponitur. Primo quidē à media terra passim uirtutem cōnectendi protendit, à media aqua diffundit uim uitalem, ab aere similiter sensualem, ab igne rationalem. Deinde à media mundi sphaera uim, ut diximus, cōnectēdi, à sphaera lune generabiliū in generabiliūq; media uim uitalem, à Sole mundi corde sensuale, à Zodiaco medio firmamenti rationale. Cum uero duplex sit ad Deum ordo rerum, alter quo ab eo procedunt, alter quo procedentes conuertuntur ad ipsum, Plato processions ordinem secutus est, ubi ait: Deus intellectum in anima, animā locauit in corpore, Conuersionis quoq; ordinem cogitans, ait: Deus animam in medio positam protendit eam inde per totum, & interim aliquid eius eduxit extra mundū: quo uidelicet, dum prouideret mundo, cōuerteretur ad Deū.

DE COMPOSITIONE ANIMAE, ET QVOD PER QVINARIUM in ea componenda opportune proceditur. Cap. XXVII

QVONIAM multa quae pertinent ad sphaerarum animas, mentes, motiones, compositionem animae, in Theologia planius exposuimus, idcirco in illis exponendis hic & fuimus, & erimus breuiiores. Nam ad nonnulla magis propria iam properamus. Principio quinarium numerum compositioni partitioniq; anime cōuenire trib. de causis arbitramur. Prima, quia sicut quinarium ex primo pari primoq; impari cōstat, sic anima ex diuidua in diuiduaq; natura. Scis autem parem numerum appellari diuiduū, imparē uero indiuisibilem, quoniā in partes aequales diuidi nequit. Secunda, quoniā genera etiam quibus à Deo componuntur omnia, per quinq; distribuuntur. Sunt enim essentia, idē, alterū, status, motus. Animam uero uelut omnium mediam, praecipua quadam ratione ex ipsis quinq; omnium generibus compositam arbitrantur. Tertia, quia cum anima sit medium uniuersi, naturaliter quinarium suscipit, uniuersi numeri medium. Est enim quinarium perfectum denarii medium. Nam quum quinq; rite denarium diuidamus, medium est aequale distans in qualibet diuisione quinarium. Primo quidem si decem in nouem diuiseris atq; unum, uidebis quinarium inter unum nouēq; esse mediū pariter utriusque distans. Si secundo in octo atq; duo partiri decem uolueris, rursus quinarium aequale inter haec mediū reportabis. Si tertio in septē atq; tria, uel quatuor in sex & quatuor, iterū medium uerum accipies inter extrema quinarium. Medium ubiq; dicimus Arithmeticum. Quod autem quinto decem partitus in quinq; atq; quinq;, medium quinarium habeas, dictu superuacuum est. Quas ob res Plato in distributione uniuersi, tum corporis, ut ita dixerim, animabilis, tum animi, quinq; potissimum capita adducit in medium. Nam utrobique primum agit de ipsa rei ipsius, ut ita dixerim, subsistentia atq; fundamento, siue corporis inquam, siue anime. Secundo de partium utriusq; concordia. Tertio de specie ex partium cōcordia resultante. Quarto de uirtutibus speciei. Quinto de actionibus quae à uirtutibus oriuntur. Volunt uero Platonici ad essentiā anime tria illa, scilicet subsistentiam, concordia, speciem pertinere: per haec se qui uirtutem & actionem. Concordia inquam, id est, cōgruam temperantiam, & hanc quinarium, scilicet generū, partium, rationum, uirium, actionū. Constat enim anima ex illis rerum quinq; generibus, per quae & partes eius propriae assignantur. Suscipit rursus à Deo rerum omnium rationes. Habet hinc uires multas propriasq;, per quas edit & actiones. Vbi uero animam appellat concordiam uel concentū: memineris Platonem in Phaedone quidē negare animam esse harmoniā, scilicet partium corporalium ex ipsis cōfectam, in eisq; iacentem. In Timaeo autem affirmare animam harmoniam esse, scilicet partium suarum in se manentem, & ex se corpus temperantē. Praeterea ubi ait, Composuit Deus ex indiuisibili semperq; eodē se modo habētē essentiā, itemq; ex illa quae circa corpora fit diuisibilis, mediā essentiae speciem, id est animam, ex pone haec per illa quae dicit alibi: Fecit Deus mundum uiuentem, animatum, intellectualē. Vbi enim dicit uiuentem, designat uitam quandam naturalem per mundi corpo-

ra sparsam, unā cum corpore mundi extensam mobilerq; agentē. Vbi uero ait intellectualē, intelligit intellectus angelicos qui proprie regendis spheris præfecti indiuisibiles sunt secundum locū, & immutabiles secundum tempus, opposito se modo habentes, atq; naturalis uita formaq; corporea diuisibilis atq; mutabilis. At ubi ait animatum, significat ipsam animæ mundanæ substantiam, cuius essentia quidē, & indiuisibilis est, & immutabilis, ut intellectus. Dicit tamen potest quodammodo diuisibilis atq; mobilis, quia fons proprius est uirium quarundam ad diuisibilia & mobilia declinantium. Virtus autem actioq; partim indiuidua & immobilis, quatenus congruit cū diuinis, & stabiliter agit: partim uero & diuisibilis est quodammodo, tum quia multiplex, tum quia ad corpus multiplex diuisumq; declinat: & mobilis, quia temporaliter operatur. Hanc itaq; animā appellat essentiæ speciē tertiam, inter indiuidua æternāq;, ac rursus diuidua atq; temporalia mediam. Quod autem ubi mundum denominat intellectualem, significare uelit intellectus angelicos, ex eo probatur, quod mundi corpus per uitam paratur ad intellectum, ergo quemadmodū se habet ad uitam, similiter ad intellectum. Itaq; sicut non solum habet naturalem uitam in materia mundi iacentem, sed uitam etiam animale, id est animā in se existentem: ita non modo habet intellectualem qualitatem infusam animæ, uerum etiam intellectualem substantiam in seipsa manentem. Vbiq; enim qualitates certæ ad certas substantias reducuntur, ut quemadmodum uitalis qualitas ad uitalem substantiam, ita intellectualis quoq; qualitas ad intellectualem substantiam referatur. Componit autem animam quinq; potissimum modis. Primum scilicet ex ipsis quinq; rerum generibus. Item ex numeris. Tertio ex concentibus numerosis. Quarto ex inijs figurarū. Quinto ex principijs motionum, uidelicet ut possidens metaphysicorū mathematicorūq; rationes ita cuncta cognoscat, scilicet essentias, numeros, concentus, figurāq; et motus. Item quatenus anima diuinis cognata est, ex rerum generibus quæ primo diuinis insunt, dicit esse compositam. Quatenus cognata est naturalibus, miscet eam figuris & motibus. Quatenus autē inter utraq; medium obtinet, numerosis eam concentibus rationibusq; temperat. Quinq; uero illa, scilicet essentiam, idem, alterū, statum, motum, genera rerū nominat: quod ex illis præter primum omnia componantur. Essentia quidem manifeste significat rationem rei cuiusq; formalem. innuit quoq; esse, tanquam actum essentiæ proprium. Idem uero dicitur, quoniam quodlibet, & secum in primis, & cum alijs congruit. Rursus additur alterum, quia quandam tum intra seipsum, tum ad alia differentiam habet. Præterea status, quippe quū aliquandiu suam quandam retineat unitatem. Deniq; motus hoc in loco exitum quendam ex potentia in actum, siue essendo, siue quomodolibet intrinsecus extrinsecus uel agendo significat. At super hæc quinq; genera ponuntur tria, terminus, infinitudo, mixtio. Super tria hæc, ponitur ipsum unum. Essentia quidem diuinum ipsum unum sequitur. Idem uero statusq;, terminum. Sed alterum atq; motus, infinitudinem comitantur. Deniq; sicut ipsa mundi quatuor elementa per summum gradum locauimus in cælestibus, per medium sub luna, per infimum uero sub terra: sic genera quinq; summa quadam ratione ponimus in diuinis, media in anima, infima uero sub anima. In diuinis enim & unitas multitudinem, & terminus infinitudinem superat, & idem excedit alterum, & status præualet motioni. In rebus autem inferioribus omnino contrā fit: & quæ ibi superabant, hic uicissim iam superantur. In anima potissimum æqualis euadit singulorum ad singula temperatio, ut non immerito hanc præcipue, tum rerum mediam, tum musicis rationibus temperatam esse uelint. Congruunt animæ mathematica, utraq; enim inter diuina & naturalia media iudicantur. Congruunt musici numeri animæ plurimum. Mobiles enim sunt, proptereaq; animam, quæ est principium motionis, rite significant. Non solum uero per numeros, sed etiam per figuras describitur anima: ut per numeros quidem incorporea cogitetur, per figuras autem cognoscatur ad corpora naturaliter declinare. Conuenit triangulus animæ. Quia sicut triangulus ab uno angulo in duos protenditur, sic anima ab indiuidua diuināq; substantia profuens, in naturam corporis labitur penitus diuisibilis: ac si cum diuinis conferatur, diuisa uidetur. Quæ enim illa per unam & stabilem uirtutem agunt, atq; subito, hæc per plures mutabilesq; uires actionesq; peragit, ac temporis interuallis. Sin autem conferatur cum naturalibus, indiuisa censetur. Non enim alibi habet partes alias loco disiunctas, ut illa, sed est in qualibet totius parte tota: neq; omnia mobiler temporeq; persequitur, sicut illa, sed nonnihil etiam subito consequitur, æternēq; possidet. Licet in hoc insuper animam cum triangulo comparare, quod triangulus prima figura est earum quæ pluribus constantes lineis producuntur in rectum. Anima similiter prima omnium in plures distribuitur uires, quæ in ipsa intelligentiæ subiguntur: ac produci uidetur in rectum, dum à diuinitate labitur in naturam. In quo quidem descensu ab intelligentia summa in tres profuit uires inferiores, id est in discursum quendam rationalem, in sensum, in uegetandam uirtutem. Quemadmodum & triangulus à signo productus, in tres deducitur angulos. Dico autem animam ex omnium genere primam, & ex pluribus quodammodo uiribus commisceri, & in rectum, ut ita dixerim, cadere. Mens enim angelica super animam inferioribus intra se nullis indiget uiribus, sed pura mens est, totaq; mens atque sufficiens. Item ad inferiora non uergit, sed in diuinitatem solam, unde est, circuli more conuertitur. Ideoq; eius actio circulo comparatur. Vna enim actio est & æqualis: sicut ex una & æquali linea circulus, & mira quedam utriusq; capacitas. Præterea circulus prima est & ultima figurarum. Prima quidem, quia una circum contentus est linea. Vltima, quia figuræ ex pluribus lineis constituitur, quo plures subeunt facies,

et propinquius paulatim ad circuli formam quasi finem uidentur accedere. Similiter et intellectus omnium primus procreatur a Deo, et intellectualis uultus, id est, absolutus ordo rerum ultimus omnium in speculo naturae refulget, ad quem naturales formae quasi finem magis gradatim magisque accedunt. Sed de intellectu aliis. Nunc ad animam reuertamur.

CVR ANIMA REI COMPOSITAE COMPARATUR.

cur consonantiae musicae. Cap. XXVIII

ARIA potissimum de Anima in praesentia quaerimus. Primum, quamobrem Plato animam fingit rei compositae similem. Secundum, quam ob causam rei concordia quadam composita. Tertium, cur consonantiae musicae. Principio anima, et si indissolubiler composita est, tamen tanta est multiplicitate composita, ut naturali quadam inclinatione ad ea uergat quae sunt omnino composita. Idcirco compositis, quibus cum naturali quadam non dico consanguinitate, sed affinitate consentit, quod iam modo similis figuratur. Deinde quia media rerum est, merito et ex omnibus componitur, et concorditer cuncta deuincit: ideoque, uel concordiae, uel concorditer composito comparatur: praesertim quoniam quae in natura inter se pugnant, anima conciliat inuicem, conciliata connectit, connexa conseruat. Itaque non iniuria concordia quaedam substantialis, siue substantia maxime concors indissolubilisque; anima iudicatur. At cum illa etiam quae ceteris sensibus apprehenduntur, sepiissime concorditer composita sint, querebatur tertio, cur Plato concordiae potissimum musicae similem expresserit animam. Respondetur ad haec: Musicam consonantiam in elemento fieri omnium medio, perque motum, et hunc quidem orbicularem ad aures peruenire: ut non mirum sit eam animae conuenire, tum mediae rerum, tum motionis principio in circuitum reuolubili. Adde quod concentus potissimum inter illa quae sentiuntur quasi animatus, affectum sensuumque; cogitationem animae, siue canentis, siue sonantis perfert in animos audientes: ideoque in primis cum animo congruit. Praeterea quae ad uisum quidem spectant, et si pura quodam modo sunt, tamen absque motionis efficacia, et per imaginem solam absque rei natura sepius apprehenduntur: ideo parum admodum mouere animos solent. Quae uero ad olfactum, gustum, tactum, quasi ualde materialia potius instrumenta sensuum titillant, quam animi intima penetrent. Concentus autem per aeream naturam in motu positam mouet corpus: per purificatum aerem concitat spiritum aereum animae corporisque; nodum: per affectum, afficit sensum simul et animum: per significationem agit in mentem: denique per ipsum subtilis aeris motum penetrat uehementer: per contemplationem lambit suauiter: per conformem qualitatem mira quadam uoluptate perfundit: per naturam, tam spiritalem quam materialem, totum simul rapit et sibi uendicat hominem. Et profecto si quis tanta Musarum arte diligentiaque; concentus offerret auditui, quanta naturae artis uel cura uel saporis gustui, uel mollia tactui offeruntur, proculdubio cognosceremus Apollinem multo magis animum rapere melodia, quam uel Bacchus uino gustum, uel Venus pruritu tactum soleat occupare. Accidit ad haec, quod ubi Plato mundi fabrum inducit loquentem, tum secum ipso ratiocinando, tum ad reliqua imperando, eloquium ipsum quasi Apollineum cantum apprime musicum, originem mundani tam animi quam corporis esse putat, et animam inde natae musicae similiter ratione citharam pulsare caeleste. Et profecto quod in caelesti melodia est, tum ex tardiori motu grauis tonus, tum ex motu uelociori tonus acutus, idem sub caelo est grauitas, et leuitas: item frigus et calor, rursus humor siccitasque; elementorum. Idem in generatione rerum, materia est et forma. Idem in humanis ingenijs, mansuetudo et magnanimitas, temperantia atque fortitudo. Et quemadmodum ex graui acutaque uoce, sic ex geminis cunctis quas narrauimus naturis ubique fit unum. Cum igitur consonantia musica quasi uiua sit, et rationalis et efficax, ite utpote quam simillima, animo quam gratissima, rursus totum sibi hominem uendicet, et quod maius est, per ipsam factus sit animus, facta sint omnia, per ipsam conseruentur, per ipsam et moueantur, haud ab re Plato noster animam effectricem, seruatricem, motricem omnium naturalium musicis praecipue numeris rationibusque; descripsit, numeris inquam non mathematicis accidentibus, ut quidam calumniantur, sed idealibus numerorum metaphysicisque; rationibus constitutam.

PROPOSITIONES ET PROPORTIONES AD M V =

sicam Pythagoricam et Platoniam pertinentes.

Cap. XXIX

PHTHONGVM, id est sonum melodijs aptum uocant, quo et grauiorem et acutiorem facile quis edere possit, ut neque tam profundus remissusque; sit, ut sit silentio similis, neque tam altus et intentus ut perstrepat. Grauem sonum motu remisso et tardo, acutum intentiore et uelociore creari putant. Quemadmodum uero remissus admodum, et tardissimus motus ad quietem quasi uidetur accedere, sic sonus grauissimus ad silentium. Rursus sicut uehementissimus celerrimusque; motus ad uolentiam, sic ad offensionem sonitus acutissimus. Interualla uero sonorum appellant certos excessus inter eos in acumine grauitateque; mutuos. Compositiones autem congruentium sonorum ex opportunis proportionibus consonantium coniunctiones. Coaptationes quoque; fidium in musicis instrumentis, siue in unico tetrachordo, quale et inuenit

M m 2 Mercu =

Mercurius, & Orpheus confirmant, siue in duobus tetrachordis per chordas septem unā coniunctis, qualia Terpander dicitur effecisse, siue in geminis tetrachordis per chordas octo dispositis atq; disiunctis, quorū Lycaonem Samium fuisse asserunt autorem, siue in tetrachordis quatuor coniunctis, atq; ex fidibus quindecim Græcorū tandem omnium approbatione constantibus, in his omnibus tetrachordis gradatim diatessaron resonat consonantia. Iam uero post sonorum, interuallorum, compositionum mentionem ad proportionem ex quibus fiunt consonantia, procedamus. Proportionē equalitatis nominant, quæ sit inter terminos omnino inter se pares & æquales, ut inter unum hoc, atq; unum illud, & cubitum atq; cubitum. Inæqualitatis autem quæ inter impares uel inæquales, ut inter unum atq; duo, & cubitum atq; bicubitum. Et hæc quidem altera maioris inæqualitatis, ut dupla: altera uero minoris, ut subdupla. Præterea proportionem inæqualitatis triplicem in præsentia considerare debemus. Primam quidem, quam multiplicem nominant, ut duplam, triplam, quadruplā: quæ per maiorem numerum non diuidit minorem, sed resumit multiplicatq; totum, siue bis, siue ter: atq; ita per modum numeri infinite multiplicabilis infinite procedit. Secundam uero, quam superparticularem nuncupant, in qua maior numerus præter id quod minor comprehendit semel totum, diuidit ipsum deinde partemq; diuisam superponit toti, sed partem quam uocamus aliquid quotam, id est, ex qua aliquoties replicata fit totum. Harum prima est sesquialtera, inter binarium & ternarium. Ternarius enim binarium comprehendens, addit insuper unitatem, quæ bis resumpta binarium efficit. Secunda sesquitercia, inter quatuor atq; tria, atq; ita in infinitum per modum continui diuisibilis infinite procedit. Tertia est superpartiens, quæ toti superaddit partem, quæ aliquoties accepta totum proprie creare non ualeat. qualis est inter quinarium & ternarium. Nam quinarium ultra ternarium adiungit binarium, qui & semel sumptus non implet ternarium, & bis acceptus excedit. Proportio hæc quia totum diuidit in partem restitutioni totius ineptam, inepta uidetur ad consonantiam, in qua omnis diuisio in totum, & multiplicatio in unum necessario restituitur. Secunda uero apta censetur, quoniam & si diuidit, tamen ab ipsa restitutionis facilitate non errat, & in ipsa terminis esse inuicem cõmensurabiles iudicantur. Differentia enim inter duo atq; tria est unitas. hæc uero communis est utriusq; mensura. Accepta enim bis, metitur binarium: ter accepta, ternarium. Sed inter quinarium & ternarium differentia est binarius: hic autem non potest aliquoties acceptus uel ternarium, uel quinarium ullo pacto metiri. Proportio uero prima concentibus accommodatissima est. Non enim diuidit, sed & multiplicando restituit, et resstituendo multiplicat. Neq; querit aliunde mensuram, ut superparticularis, sed minor terminus maiorem metitur, in dupla bis, in tripla ter replicatus. Neq; ab integritate, neq; à simplicitate cadit. Superparticularis autem ab integritate quidem labitur: diuidit enim: sed seruat simplicitatem, per unam enim quandam diuidit partem. Superpartiens uero non modo amittit integritatem, sed etiam simplicitatem, ubi plures commiscet partes, in unum quiddam restitutioni totius ineptum. Idcirco hæc à consonantia dissonat, duæ uero superiores consonant, magis autem multiplex, maxime dupla. Nempe in hac non uidetur aliud proprie aliud superare, sed superari quodlibet à seipso. Nam in dupla binarius superat unum uno, Quaternarius binarium binario, similiterq; deinceps. Adde quod prima est inter primos numerorum terminos, unitatem scilicet binariūq; progenita. Progenita inquam sola, absq; aliarum commercio, quasi libera, & ab omnibus absoluta. Tripla uero, dum inter unum oritur atque tria, sociam habet sesquiterciam simul inter duo triaq; nascentem. Quadrupla quoq; uidetur sesquitercia commisceri. Nam cum primū quadrupla nascitur quatuor inter & unum, oritur simul & sesquitercia quatuor inter & tria. Item dupla proxime oritur ab ipsa equalitatis proportionem. ab hac tripla & sesquialtera. Item à tripla quadrupla & sesquitercia nascitur, aliæq; similiter. Quod quidem, nisi prolixitatem uererer, perspicue demonstrarem. Ad dupla igitur tanquam ad principium atq; finem omnes aliæ rediguntur, eamq; uel diuidunt, uel multiplicant. Dupla enim prima, integra, simplex, absoluta & equalissima est, ut non mirum sit consonantiam ex hac ipsa nascentem esse omnium perfectissimam, & appellari Diapason, quia & ipsa per omnia protendatur, & omnes proportionem reducantur ad ipsam. Verum antequam cõsonantias prosequar, admonendi sumus, quem Græci Logon nominant, nos rationem proportionemq; nominare, & quam illi Analogiam, nos rationis cõparationem siue similitudinem rationis & proportionalitatem rursus, appellatione uere tam eleganti quam propria. Et proportionem quidem inter duos fieri terminos: & quando rite fit, conducens uidelicet ad melodias, de finiri mutuam duarum quantitatum inter se cõmensurabilium habitudinem, ut dupla inter unū atq; duo, & sesquialtera inter duo atq; tria, similesq; deinceps. Proportionalitatem uero de finiri mutuam duarum proportionum cõparationem. Ceu quando dicimus, quæadmodum se habent duo ad quatuor, ita quatuor se habent ad octo, per rationem uidelicet utrobique duplam. Quæ quidem cõparatio, quia inter tres fit terminos, continua nominatur. Discreta uero est, quoties inter plures efficitur, ceu quando ita conferimus: Sicut duo ad quatuor, ita octo ad sexdecim sese habent. Item cõparationem eiusmodi esse triplicem, scilicet arithmeticā, geometricam & harmonicā. Arithmetica in numeri paritate consistere. Sic inter tria & septem medius est quinarium, numero eodē, scilicet binario alterum terminum superas, ab altero superatus, per proportionem utrinque bipartientem. Geometricam uero in rationis equalitate sitam esse, in qua sunt multiplex atq; superparticularis: quando uidelicet ita comparamus, sicut se habent tria ad nouem, ita nouem ad septem atque ui-

que uiginti, nam utrobique tripla. Item quod est nouenarius iuxta senarium, idem est senarius iuxta quaternarium. Nam & hic, & ibi est proportio sesquialtera. Denique proportionem harmonicam in quadam similitudine collocant, per quam tribus terminis in ordinem positis, sicut maximus terminus aspicit minimum, similiter differentia inter terminos maior minorem respicit differentiam. Si enim ponas tria, quatuor, sex, differentia inter sex et quatuor est binarius: differentia inter quatuor et tria, unitas. sicut autem inter sex et tria dupla ratio est, ita inter duo et unum est ratio dupla. Viget hic altera quoque similitudo, scilicet portionum: Similiter namque extremorum portione medius terminus excedit atque exceditur. Quaternarius enim superatur a senario per tertiam senarii partem: superat quoque ternarium tertiam ternarii parte. In hac utique artificium uersatur harmonicum, quod proportiones quidem superpartientes quasi disgregatas dissonasque deuitat, multiplices autem et superparticulares admittit, componens duplas ex sesquialtera atque sesquitercia, per harmonicam qualem diximus rationem concordie uarietate gaudentem. Amat uero quemadmodum dicebamus comparationes multiplices, necnon superparticulares, ea in superpartione, quod in his tanta est ad idem restituendum procliuitas, ut quando plures rationis eiusdem inuicem componuntur, medium in se ductum tantundem multiplicet quantum extrema si inuicem perducantur. Pone duo, quatuor, octo: sicut autem bis octo, sic et quater quatuor, sexdecim procreant. Item pone, quatuor, sex, nouem: sicut ergo quater nouem, sic etiam sexies sex multiplicat sex atque triginta. Similiter si duo inter extrema media interieceris, puta inter duo atque sexdecim posueris quatuor atque octo. Omnes enim hi deinceps numeri dupla proximum ratione conspiciunt. Si ergo duo in sexdecim ducas, tantundem reportabis, ac si quatuor in octo perduxeris. Idem contingit in ceteris tam superparticularibus quam multiplicibus. In superpartientibus autem non fit idem. Dispone tria, quinq; septem. Sicut a septenario ad quinarium est habitudo superbipartiens, sic a quinario ad ternarium. Utrobique enim duae quaedam partes toti insuper apponuntur. Si ducas ternarium in septenarium, non eundem numerum procreabis, ac si quinarium in seipsum. Primo itaque gradu sunt multiplices: quoniam praeter id quod modo dicebamus, per eas numeri omnes respiciunt etiam unitatem, dum aspiciunt numeros. Secundo gradu superparticulares: quia et si unitatem ipsam non spectant, semper tamen unam quandam spectant partem ad integrum unum accommodatam. Tertio superpartientes: quia horum neutrum uidentur aspicere. Quamobrem hanc odit habitudinem facultas harmonica, tanquam concordiae reluctantem. Optat enim, uel ex ipsa aequalitatis proportionem uniuersum unisonumque conficere: uel ex rationali, id est multiplici et superparticulari inaequalitatis proportionem, aequiuocum aequisonumque conflare. Talem uero aequisonum conflatur ex dupla, qualis unisono sit quam proximus: quia in dupla et minor terminus maiorem metitur, metiendoque adaequat: et maior ubi minorem superat, non alio numero quam ipsomet minore, ut ita dixerim, exuperare uidetur.

QVOD IN MUSICIS CONSONANTIIS VNVM EX MVLTIS EFFICITUR, PER QUOD CONSONANTIA DEFINITUR. Cap. XXX

QUEMADMODUM medici peritissimi certos inuicem succos certa quadam ratione commiscunt, per quam in unam nouamque formam plures atque diuersae materiae coeant, et ultra uim elementalem uirtutem quoque caelestem mirifice nascantur, quod in Mithridatis confectione, et Andromachi Theriaca est manifestum: similiter artificiosissimi Musici grauisimas uoces quasi materias frigiditas, uoces item acutissimas quasi calidas, rursus mediocriter graues ut humiditas mediocriter, et acutas ut siccas, tanta ratione contemperant, ut una quaedam forma fiat ex pluribus, quae ultra uocalem uirtutem consequatur insuper et caelestem. Quod quidem ex eo quod Democritus Theophrastusque aiunt, et Pythagoras effectu probauit, euidenter apparet. nam certis concentibus morbi quidam tam corporis quam animi mirabiliter curari dicuntur, ut non mirum sit ueteres sapientes in idem, id est, Apollineum numerum, tam medicinae quam musicae origine retulisse. Vtraque enim medicina est. Sed altera quidem ex corpore animam, altera uero ex anima curat corpus. Accommodatissime etiam Apollini melodiae fonti uaticinium tribuerunt. Sola enim melodia ab omnibus quotcumque distrahunt animam retrahens, contrahit in seipsum, in auditum quendam, ut ita loquar, interiorem: quod non uoces solum, sed et rationes uocum percipiuntur: sedatisque perturbationibus caelestem contemperat harmoniam, diuinaque caelitus effundit oracula. Sed ne quis forsitan neget ex acuta grauique uoce tertiam fieri communemque uocalem formam, cogitandum est graues uoces acutis perfectius commisceri posse, quam succis succi permisceri dicantur. Primo, quia uocales materiae ob subtilitatem suam continuumque motum uniformemque in cunctis corporis aerei qualitate, facilius consummatusque quam succi et crassi, et ad motum ineptiores, et qualitatibus admodum discrepantes, conflantur in unum. quod si in unum, ergo ad unam nouamque formam aptius parantur concipiendam. Deinde quoniam instrumentum uocis naturale, intrinsecum, uirtuti uitali, animali, rationali quam proximum atque obedientissimum, facilius perfectiusque arti obtemperat musicae, ad unum ipsum quod spectat conficiendum, quam extrinseca medicis instrumenta: atque etiam si pulsetur cithara digitis, fidelius obsequentur musici uoto fides, quam medicis herbae. Ac si in herbarum congestam molem ultra industriam et operam medicorum agit deinde natura, et

tempore quidem certo, multo magis in uocalem materiam tractabilem admodum & formabilem agit natura sibi
 to: natura inquam ubiq; uiuens uiribusq; nunita caelestibus in materiam caelo similiorem & quasi uiuam, cui qui-
 dem repente noua, uiuam, mirificam adhibet formam, per quam occulta uirtute uires suas in corpus experiat &
 animu. Proinde quemadmodum in corpore ex elementis quatuor naturaliter constituto, qualitates elementorum
 quatuor, unam, & ut quidam nominant, quintam conficiunt complexionem, uidelicet subiectam uirtuti speciali oc-
 cultis modis caelitus prouentur: sic & uoces plures rite commixtae unum quendam inuicem resonant reboatu uir-
 tutis noue atq; mirabilis fundamentum. Nam si ex sonante cithara in citharam similiter temperatam resonat re-
 pente nonnihil: & ex chorda uibrata, statim in chordam aequae tentam transit uibratio similis: cuiusmodi dabitur sit
 ex pluribus uocibus una quadam ratione conflatis, unam subito nasci quasi formam communem cunctis, per quam
 plura sint unum, ideoq; ut unum percipiantur a sensu, & in unum quendam congregiantur effectum. Constat e-
 nim idem ex uoluptate sensus, in quo cum una forma fit ex multis, oblectatio plena prouenit ex una similiter for-
 ma, quae congrue conficiatur ex multis. Hinc fit, ut audire diutius unisonu tedeat, in quo sine ulla inaequalitate sen-
 tiatur aequalitas. Fit insuper, ut dissonus offendat sonus, in quo in unum differentia non conspirant. ideoq; multa
 perspicue discernuntur a sensu, & ab ipso quasi gustantur ut multa. Gustantur inquam, quia sic ferme ad uocum,
 ut gustus ad saporum afficitur mixtionem. Hinc propheticum illud: Dulciora melle ori meo eloquia tua domine. De-
 niq; siue graues soni acutos absorbeant, siue acuti graues occupent, non prouenit delectatio, & tamen unio quae-
 dam ubiq; requiritur. Quum uero unio, uel ex absorbente, uel ex occupante non placeat, reliquum est ut sola pla-
 ceat, quae noua & efficax ex moderata quadam conflatione resultat. Hinc igitur consonantia definitur, soni gra-
 uis & acuti mixtura uniformiter ad aures suauiterq; accedens. Est autem mixtura haec ei similis, quae in saporibus
 gustui satisfacit: in quibus sapor dulcis nimium atq; pinguis, uoci remissiori admodum grauiorq; similis iudica-
 tur: sapor autem acutissimus, acutissima. Sed dulcis sapor acrimoniae mixtus, uocem refert moderate grauem. Me-
 xtus uero salsedini, uel acumini, mediocriter acutam representare uidetur. Ac tum demum permixtio multiplex
 implet sensum, quum non discernitur ut multiformis, sed seipsam insinuat uniformem. Tradunt Physici sonum in
 orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures peruenire, non aliter quam qui in stagno ex
 tactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Concentum uero ex grauib; acutisq; conflatum, uelut unam
 formam, & hanc rotundam quidem, sed oualem illabi auribus arbitrantur. In qua quidem octaua uox quasi per acu-
 tiorem uerticem, uocis primae latitudinem sibi continuans, ex seipsa atq; prima unam iam conflat, uocem: atq; si-
 cut oculus oualem rotunditate tanquam unam uidet figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus: sic auditus uo-
 cem ex graui octauaq; resultantem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo quasi in acutam sublimitate-
 tem oui instar gradatim sese ac suauiter attollentem. Hinc fieri arbitramur, ut & natura eiusmodi quasi figuram au-
 diendi instrumento tribuerit, similemque instrumento loquendi, & ars praeterea similem quoad fieri potuit musi-
 cis instrumentis. Ea certe consonantiora sunt, quae ouali figurae propinquiora.

QVAE CONSONANTIAE EX QVIBVS PROPOR-
 tionibus oriantur. Cap. XXXI

YTHAGORAM ferunt, quum apud ararios fabros annotauisset ex malleorum ictibus con-
 sonantiam lege ponderu prouenire, collegisse numeros, quibus sibi consentiens diuersitas ponde-
 rum continebatur. deinde tetendisse neruos tam uarijs ponderibus alligatis, quam uaria in malleis
 fuisse didicerat: atq; hinc manifeste considerauisse, ex neruo qui super alium sesquioctaua ratione
 protendebatur, aduersus alium discerni totum, id est plenum integrumq; sonum, qualis erat no-
 uem ad octo proportio. Neq; potuisse tonum in duo hemitoniam inter se aequalia distribuere, quando neque noue-
 narius in partes duas secaretur aequales: sed inuenisse hemitonium alterum quidem esse paulo maius dimidio, alte-
 rum uero paulo dimidio minus, quod ille Diesim, Plato Limma uocauit. Quantum uero deficiat hemitonium mi-
 nus ab integro tono, & a uero hemitonio, Plato in interuallo horum indicat numeroru, scilicet inter ducenta qua-
 draginta tria, atq; ducenta quinquaginta sex. Quum enim octaua pars minoris illius numeri sit triginta, & pro-
 pe semis, hic uero maior numerus super minorem illum addat duntaxat tredecim, neq; tonum reddit, neq; inte-
 grum hemitonium. Animaduertit deinde Pythagoras integram plenamq; toni, ut ita dixerim, latitudinem duo-
 bus sonis & uno interuallo constare: atq; ita prima consonantiae adeptus est elementa. Quarum prima Diapason
 extitit, ex prima uidelicet proportione, id est dupla resultans, ubi scilicet chorda haec super illam ex duplo ponde-
 re, duplo magis tenta, dum pulsarentur ambae, duplo uehementius citiusq; in suam sese recipiens rectitudinem, uo-
 cem longe acutiorem uicissim longe grauiori reddebat, adeo tamen amicam, ut quasi unicus appareret sonus seipso
 hinc angustior, inde amplior. Sonu huc ubi occurrebat acutior, modulando metitus est in octauo altitudinis gradu
 a graui, connumerato uidelicet graui, esse locatu: item octo quidem sonis, & interuallis septem, tonis autem sex ferme
 constare. Praeterea ubi inter fides ratio intentionis remissionisq; sesquitercia erat, inuenit consonantiam Diatessaron,
 tonos

Tonos quidem duos, & hemitonium minus, sonos autem quatuor, & interualla tria comprehendentem. In sesquialtera uero reperit Diapente, & in hac tonos tres, & hemitonium minus, sonos uero quinque, & quatuor interualla perceptit. Animaduertit deinde diapason ex diatessaron & diapente componi: quia ratio dupla quae gignit diapason, ubi habet medium, ex sesquitercia & sesquialtera, ex quibus ille fiunt, constituatur. Prima enim dupla medium habens duorum est ad quatuor, composita ex sesquialtera inter tria atque duo, & ex sesquitercia inter quatuor atque tria. Sed in habitudine tripla diapason diapente considerauit, habentem sonos quidem duodecim, sed undecim interualla. Nam diapason quidem in dupla, diapente uero in sesquialtera sede habet. At sesquialtera dupla continuata efficit triplam. Sex enim aduersus tria dupla est. Adde nouem, unde ad sex nascitur sesquialtera, statim triplam a noue habebis ad tria. Neque tamen fit tripla, si dupla adieceris sesquiterciam, utpote si illi senario adiunxeris octonarium. deest enim sesquioctaua, scilicet noue ad octo. Et quoniam sesquitercia dupla addita, fit superpartiens, ut octo ad tria: est enim hic habitudo dupla superpartiens per bis sesquitercia: ideo Pythagoras prohibuit ultra duplam, id est diapason repente continuare per sesquitercia diatessaron: quauis Ptolemus alicubi subiunctionem hanc admittat. Comode uero adiungitur sesquitercia tripla. hinc enim fit proportio quadrupla, & per quadruplam consonantiam disdiapason, habens sonos quindecim & quatuordecim interualla: puta si posita tripla inter noue atque tria, subiunxeris duodenarium, qui est aduersus nouenarium sesquitercius, acquies subito quadruplam ex duodecim ad tria nascentem. Ultra uero quadruplam progredi uetat gratia melodiae, non solum quia ex uehementiori motu fractioneque in sensum prouenit uolentia, sed etiam quia cum primum ultra primam quadruplam quincupla nascitur inter quinque atque quatuor, oritur simul superpartiens inter quinque atque tria, quae dissonantiam intermiscet. Sed ut citra quadruplam redeamus, uetat etiam uitandi torporis gratia infra sesquitercia sepe descendere. Uetat sesquitercias sepe duas continuare, tum quia alioquin displicent, tum quia non implent duplam atque Diapason. Si disponas nouem, duodecim, sexdecim, sesquitercias quidem duas habes, duplam uero nequaquam: deest enim sesquioctaua, scilicet decem & octo, ad sexdecim, ut dupla a decem & octo nascatur ad noue. Neque libenter geminas continuat sesquialteras. haec namque continuat duplam superant sesquioctaua. Quod quidem si quatuor, sex, nouem descriperis, deprehendere poteris. Hic enim duae sunt proximae sesquialterae a quatuor usque ad noue. Nouenarius autem octonarium, qui duplus est ad quatuor, sesquioctaua superat portione. Ex hoc uero apparet potentiam sesquialterae duplae dimidio esse maiorem. Ex quo etiam patet potentiam sesquiterciae tantundem dimidio esse minorem: quando quidem ex ambabus dupla creatur. Superatur quidem sesquitercia a sesquialtera per octauam unicam portione. Ab octo enim ad sex habes sesquitercia, sed a noue ad sex habes sesquialtera. At uero a nouem ad octo sesquioctaua: & hac ipsa sesquioctaua parte comprehendis sesquitercia a sesquialtera superari. Meminisse uero oportet Diatessaron, id est comparationem sonorum quatuor ad quartam altitudinem ascendentium per se quidem auditan non approbari, recipi tamen ex eo libenter, qui facile tono addito fit Diapente gratissima uocis quintae concordia. item quia si cum Diapente connectitur, Diapason conficit omnium perfectissimam. Neque uero turbare quenquam debet, quod cum dixerimus Diatessaron quidem quatuor, Diapente uero quinque sonos habere, tamen Diapason ex utrisque compositam sonos non plures dicamus habere quam octo. Nam ubi de compositis agimus consonantijs, ita in quatrachordis inuicem coniugatis fides ipsas disponimus, sonosque continuamus, ut ultimus primae consonantiae sonus, sit primus secundae in ipsa compositione sequentis. Hinc ergo res admonet, ut ad septichordum Terpadi regrediamur, in quo quarta chorda bis pulsatur, ut quodammodo euadat octochordum. Quam quidem coniugationem propterea secutus, ut arbitror, est Terpander, quia multiplicatio uocum manifeste inter se discrepantium ad sonum usque septimum augetur. Octauus autem iam mira quadam similitudine redit ad primum: quemadmodum & ratio dupla per quam creatur, restituit minorem quem superat numerum, dum eundem excedit eodem. Nonus reuertitur ad secundum, & dissonat ut secundus. Decimus ad tertium, & consonat sicut tertius. Undecimus ad quartum. Duodecimus ad quintum. Ad sextum tertiusdecimus. Sed quartusdecimus redit ad septimum. Denique quintusdecimus ad octauum, & cum octauo simul ad primum. Primum uero grauissimumque sonum Hypaten nominant. Sequentem, Parhypaten. Tertium, Lichanon. Quartum, Mesen. Quintum, Paramesen aut triten. Sextum, Paraneten. Septimum sonum uero, Neten. Praeterea si in qualitate motuque diuturno comparatio fiat, Hypaten cum Saturno, sequentesque sequentibus planetis ordine conferemus. Sin autem in motu diurno eiusque celeritate uel tarditate, uicissim Hypaten cum Luna, sequentesque deinceps cum planetis superioribus comparabimus. Inueniemusque graues in caelo sonos mixtos acutis, eosdemque orbis altero quidem motu acutum tonum edere, altero uero grauem. Item ex ingentibus globis ingentes, ex diuinis diuinos, ex multiplicibus reuolutionibus pari ratione multiplices. Et quemadmodum ultra septimum sonum reuolutio fit in idem, sic super planetarum septem distinctos orbis, omnia reuolui in unum orbem, in seipso eiusmodi septenarium mirabiliter complebentem. Sed de his alijs. Redeamus ad consonantias, easque iam sine quodam proprio concludamus. Haec quidem tres apud ueteres numerantur. Prima Diatonica, in qua quolibet quatrachordum per hemitonium minus procedit, & tonum atque tonum, quam tum sapientes alij, tum Plato uel maxime ante alias comprobant, tanquam maxime omnium naturalem. quando quidem ab hemitonio minore quasi molli materia ritum naturae procedit ad ualidiorum toni materiam, formamque habet simplicem, & mansuetam simul atque robustam.

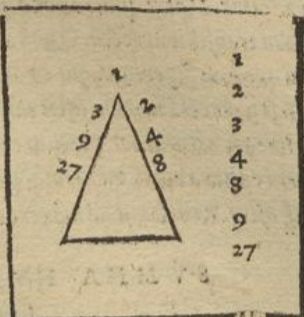
Adde quod potissimum conuenit quadrichordo, in quo Diatessaron ex geminis tonis & hemitonio procreatur. Secundi consonantia, Chromatica nuncupatur, quæ per Hemitonium minus atq; Hemitonium maius, & Triemitonium, discurrere consuevit, sed hanc utpote molliorem philosophi reprobant. Tertia nominatur Harmonica, progrediens per quartam ferme toni partem, rursusq; per quartam similem atq; Ditonum. Hanc quoq; non probat ob perceptionis & usus superstiosam difficultatē. Multa uero quæ in presentia ad eadem spectantia prætermittimus, in octauo Epistolarum nostrarum libro diligentius pertractamus.

DE HARMONICA ANIMAE COMPOSITIONE.

Cap. XXXII

DEVS Animam mundi procreaturus, eam ex indiuidua atq; diuidua cõflauit essentia. Prima hæc apud Platonē diuisio, in essentia scilicet & indiuisibile proprietate atq; diuisibile, est cõmunissima. Nam quod indiuiduum dicit, cõtinet in se quod neq; secundum locum secatur in partem extra partem, neq; secundum tempus à priori diffluit in posterius. Per primum quidem appellatur idem: per secundum status & stabile. Similiter quod diuiduum nuncupatur, in seipso cõplectitur & quod loco diffunditur, & quod tempore labitur. Per primum quidem appellatur alterum: per secundum motus & mobile: motus inquam in naturalibus. Quapropter sub illa diuisione quæ dicebat animam ex essentia indiuidua & diuidua glomerari, quinque rerum genera quodammodo cõtinentur, essentia, idem, alterum, status, motus. Plato uero breuitatis gratia non replicat quinque, sed tria. Repetit enim essentiam, idem, alterum, quasi sufficiant. Nam ad idem quidem sequitur status, ad alterum uero motus. Atq; uicissim ad statum sequitur idem, ad motum similiter alterum. Inquit autem deus ex essentia, & eodem, & altero unam cõflauisse naturam tam exacta cõmixtione, ut in essentia eius ubiq; idem inesset & alterum, atq; uicissim in ipso eius eodē inesset & alterum & essentia, rursus in ipso eius altero & essentia lateret & idem. Nam essentia per idem habet ut et secum ipsa alijsq; congruat: per alterum, & quodammodo in se distinguitur, & nullo magis à ceteris. Idem uero & alterum ambo ut existant ab essentia sortiuntur. Sed idem à seipso conuenientiam possidet, ab altero differentiam. Ipsum uero alterum à se quidem differentiam, sed ab eodem congruitatem simul & ordinem. Horum uero congeriem generum Plato cõducere putat animæ ad res omnes, tum iudicandas, tum etiã peragendas. Nempe, quoniam ex essentia constat, quid sit unumquodq; definit: quia ex eodem, cognoscit quid simplex: & si compositum, qua unione coniunctum, & quomodo secum ipsum alijsq; cõsentiat: quia ex altero, quid sit diuersitatis in quolibet, & qua cõditione uel in se digeratur, uel secernatur à ceteris: quoniam ex statu, quale et quo pacto, quoduis in seipso permaneat: quia ex motu constat, agnoscit à quali res quæq;, & quali ratione depēdeat, item qualia & quomodo faciat. Præterea per essentiam, dat esse rebus: per idem, res sibi coniungit & alijs: per alterum uero seiungit: per statum in natura propria confirmat & ordine: per motum mouet, & efficit ut moueantur & agant. Quamobrē non immerito Plato in anima fabricanda, rerum omnium genera certa quadam ratione cõmiscet. Mixta uero hæc inuicem aut harmonica ratione, non arithmetica, alioquin iniusta foret alicubi distributio: neq; geometrica tantum proportionem, alioquin tanta foret æqualitas in mixtura, ut cum extrema corporum diuersitate proxime conspirare non posset. At harmonica ratio uariarum similitudine constans, & dissimilia facit similia, & inæqualia cõmuni quadam æqualitate connectit. Eiusmodi autē est animæ, tum ad seipsam, tum ad corpora qualitas & officium. Siue enim agat secum ipsa, tam intelligentiæ ut ita loquar, identitati quandam miscet alteritatem, quam rationis alteritati quandam identitatē. Similiter in imaginatiōe facit & sensu. Siue agat in corpus, in ordine quodam stabili quasi identitate producit motionis alteritatē: quod apparet in celo: item sub celo in ipsa generationis alteritate per continuatum ordinem seruat identitatem: & utrobique conseruat essentiam atq; restituit. Quamobrē deus animam mundi componens, utitur harmonica ratione, tum in rerum generibus inuicem cõmiscendis, tum in portionibus ipsis, quas ab eis accipiebat ad animam componendam, tum in animæ uiribus ortum eius euestigio comitatibus, tum in mundi spheris animæ congruentibus. Talem uero mixturam animæ conuenire, Plato non solum rationibus perscrutatus est, sed etiam cõiecturis acceptis à mundo diligenter auspicatus. Cum enim mundi corpus, & sub anima positum, & eius gratia factum, & ab ea rectum, motu reformatum contemplaretur, nature consentaneum iudicauit, ut à figura mundi uelut imagine, formam quandam eius animæ tanquam exemplar coniectaremus. Quibus itaq; proportionibus spheris mundi cõpositas, dispositas, agitas, suspiciebat, eisdem ferme, id est harmonicis rationibus eius animam auguratus est esse contemperatam: ut quem admodum apud musicos à concentu artificiosæ mentis profluit & concentus in uocē, sic ab harmonia cœlestis animæ in mundum transeat harmonia. Sed Platonem ipsum iam audiamus. Vnam principio accepit portionem ex uniuerso. Secundam uero primæ partis duplam. Deinde tertiam, quæ secundæ quidem sesquialtera esset, primæ uero tripla. Postea quartam, secundæ duplam. Quintam deinceps, tertie triplam. Sextam primæ octuplam. Postremam septimam, quæ partibus sex & uiginti primam excederet. Hæc ille. Cõstituumus ergo triangulum in cuius apice locata sit unitas, à qua terni utrinque numeri profluant, hinc pares, inde similiter impares: hæc uidelicet ratione, ut à parte altera post unitatē primum duo, deinde quatuor, demum octo: altera ex parte sub unitate similiter primum tria, deinde nouē, postremam

postremo septem atq; uiginti. Prima itaq; portio quā accipit deus ex ipso gene-
rum, ut ita loquar, fermento ad animā effingendā, est unitas. Secunda binarius, pri-
ma duplus. Tertia uero ternarius, cuius ratio tripla est primæ, hoc est unitatis, ses-
quialtera uero secundæ, id est binarij. Quarta portio quaternarius, duplus secun-
dæ, hoc est binarij. Quinta nouenarius, cuius tripla ratio tertiæ, id est ternarij. Sex-
ta octonarius, cuius octupla ad primā, id est unitatem proportio. Septima uigin-
ti septem, ratio quidem ad nouenariū tripla, unitatem uero excedens partibus sex
atq; uiginti. In his utiq; numeris rationes omnes cōprehendit harmonicas. Nam
in sesquioctaua inter nouem & octo proportione, progenuit tonū Musis nouem
obtemperantē. In sesquialtera inter tria & duo Diapente, gratiam uocis quintæ
Venerem. In sesquitercia inter quatuor atq; tria Diatessaron Mercurialem uocis quartæ naturam, sese consonan-
tibus accommodantem. In dupla, inter duo & unum, item inter quatuor & duo, rursus inter octo & quatuor, Dia-
pason, id est uniuersam & absolutam octauæ uocis peperit melodiam Apollini dedicatā, in tripla inter tria & unum,
item nouē inter tria, rursus uiginti septem atq; nouem, Diapason Diapente, id est octauæ simul & quintæ
Iouialē cōposuit symphoniam. In quadrupla inter quatuor & unū, & octo atq; duo, symphoniam contexit Dis-
diapason, iterum per sonos quindecim Apollini concinentem. Venustatem uero, tum uocis tertiæ, principijs inse-
ruit Diatessaron, tum uocis sextæ, finibus subnexuit Diapente: ut delicatiori uocis utriusq; mollitie, hinc quidē secū-
dæ uocis, inde uero septimæ asperitas leniretur. Ita enim tertia uox, & sexta sunt mollitie similes, sicut secunda ca-
dens à prima, item septima degenerans ab octaua, sunt asperitate persimiles. Principio ubi deum ait accepisse por-
tiones septem, mysteriū tetigit, tum in musica, tum etiam in natura. In musica quidem, quoniam ad septimum usque
gradum omnis uocū progreditur discrepantia: post quem fit ad eandem reuolutio. In natura uero, tum quia multa
per septenariū in naturalibus transiguntur, quæ de re ceteri Platonici satis multa dixerunt: tum quia septenarius
unitatē habet, ut copulam gemine trinitatis: atq; ex his geminis & seipsa rursus explicat trinitatē. Biusmodi uero
est uniuersi similitudo. Quod quidē in tria principio distribuitur. Vnde Plato hic ternarium cōmendauit. Distri-
buitur inquam in eterna & temporalia, horumq; media. Aeterna sub trinitatis proprietate possident in essentia
quidem simplicitatē, in uirtute uero stabilitatem, in actione reflexionem. Temporalia uicissim in trina dimensio-
ne compositionem habent essentia, iterū uirtutis mobilitatem, actionis deniq; transitum. Inter has uero trinitates
eternorum atq; temporalium, anima medium obtinens, gradum efficit septimum. Efficit quoq; nonum, hic etiam à
Platone laudatū. Nomen inquam, quoniam ipsa tres habet uultus. Nam & ad seipsam, & ad superiora, inferio-
raq; conuertitur. Iuuat hic ante quā reuertar ad septenariū, parumper adhuc ternarium unā cum nouenario com-
mendare. Trinitas numerorū prima, principium & medium, finemq; rerum continere uidetur, atq; sola inter nu-
meros ratione quadā indiuidua continere. Si quidem singula hæc singulis significat unitatibus. Præterea siue cau-
sus rerū percurrere libeat, triplicem in causis inuenies proprietatem. Sunt enim causæ in seipsis, efficiūt effectus,
& factos reducēdo perficiūt. Siue ad effectus descendas considerandos, deprehendes similiter trinitatem. Nam &
effectus sunt in causis, procedunt ab illis, conuertuntur ad illas. Siue ad animam te contuleris, quæ sublimes causas
cum infimis connectit effectibus, aspicias eam in seipsa manentē & declinantem ad effectus, & ad causas ascenden-
tem. Atqui hæc anima triplici septenario regit mundū. Primo quidem occultis quibusdam septem uiribus planeta-
rum in firmamento per causas dominantium. Secundo septem planetarū formis, in globis septem firmamento subie-
ctis. Tertio septē muneribus planetarū, generationem sub Luna regentibus. Quippe cum sub Luna, uiuificū qui-
dem lumen Soli, calor autē urens Marti subijciatur: in terra superficies uaria Mercurio, moles autem tota Satur-
no. At in medijs regnat humor: & aerius quidem obtemperat Ioui, Aqueus uero Lune, Mixtus deniq; Veneri. I-
tem agentes causæ sequuntur Solem, Materie Lunam: Fœcunditas causarum agentium Iouem: Materialū fœcun-
ditas Venerem: Expeditio ad effectum uelox Martem atq; Mercurium. Illum quidem propter uehementiam, hinc
autem ob ipsam dexteritatem multiformemq; uirtutem. Cunctorum uero continuatio permanens Saturno potissi-
mum dedicatur. Ceterum hic per tres septenarios ordo progreditur à septenarijs, qui secundum tres anime muni-
dane uires distribuuntur. In hac enim intelligentia est circulus stabilis. Circulus quidem, quia illuc unde est, refle-
ctitur. Stabilis, quia subito. Sub intelligentia quasi sub firmamento tres sunt uires, scilicet ratio uniuersalis, imagi-
natio, uegetatio. In ratione sunt tres circuli quodāmodo mobiles atq; tēporales. Primus ab anima ad causam amant-
dā, atq; uicissim, naturali quodam instinctu clam ita ferente. Secundus à rerum causis ad effectus considerandos,
atq; conuerso. Tertius à formis idicisq; magis uniuersalibus ad minus uniuersales decursus uicissimq; recursus. In
reliquis duabus anime uiribus omnino sunt circuli quatuor similiter tēporales, in utraq; bini. Primus ad causam
suā reflexio naturalis. Secundus ab eisdē formis ad easdē certa quædā interuallis certis & perpetua reuolutio, per
quā & in celo configurationū, & sub celo transformationū tēporalis & certa reuolutio prouenit. Itaq; circui-
tus generationis necessario cœli circuitū sequitur, hic uero circuitum anime. Reuolutio anime orbem intelligentiæ
comitatur.

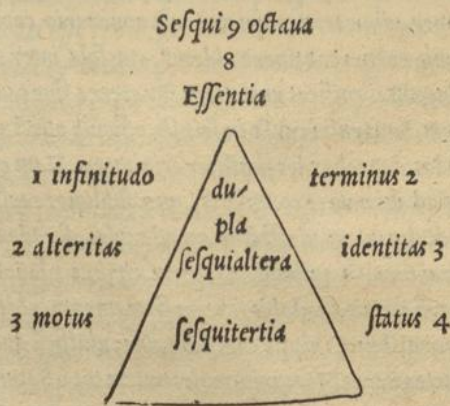

comitatur. Motus quidē animæ, si ab intelligentia penitus deseratur, statim tam in percipiendo quā in agendo, solum transibit in rectū. Quod autem repetat semetipsam, similesq; per alia gyros glomeret, sortitur ab intellectu quodam superiore, qui & manēs in se, & subito conuersus in causam, largitur intelligentiam animæ, per quā quasi porrectā manum sistit animā natura propria uagabundam: motumq; eius irrequietum, & ad rectam extra se lineam naturaliter proniorem retorquet in orbem medium inter motum rectum atq; quietem. Hinc anima in se, met reditura meat, mentemq; profundam circuit, & simili conuertit imagine cælum. Sed de his in Theologia diffusius. Redeamus ad numeros.

SUMMA NUMERORVM HARMONICORVM AD COMPOSITIONEM Animæ conducentium. Cap. XXXIII

MUNITAS in superiori figura significat ipsam animæ unitatē, simplicitatemq; sublimem, & propriam diuinæ unitatis imaginem, & in ipsa manentem. Dualitas processum animæ in proprietatem suam unitate inferiorem, & quadam iam ratione multiplicem. Trinitas regressum eius ad unitatem, tum propriam, tum diuinam. Quatrinitas progressionem animæ à se in materiam quatuor elementorum gradibus digerendam. Septenarius uirtutem eius per septem planetarū sphaeras elementa rectorā. Octonarius uim per octauā sphaeram planetarū gubernaturā. Nouenarius munus animæ octo sphaeras in unam formam conciliaturū. Viginti septem numeri summa, plenitudinem eius omnia in omnibus collecturam. Nam uiginti septē summa suprascriptos numeros continet, atq; ex illis deinceps ordine positus, ut computantur patet, impletur. Neq; ab re pares in figura, & impares numeri describuntur, quo per pares quidem natura animæ diuisibilis, per impares autem indiuisibilis cogitetur, & scēminea simul uirtus, & mascula. Colliguntur quoq; numeri lineares, & superficiales, & solidi: ut cognoscamus animā penetrare per omnia, & amplificari passim penitusq; implere. Descendit utrunq; figuræ latus ad solidum utrinq; numerum. Hinc quidem ad octo inter pares, inde uero inter impares ad septem atq; uiginti. Vt cogitemus animam utraque solida, scilicet tam composita quā simplicia prorsus implere. Interualla uero numerorum dupla & tripla & reliqua quæ prædiximus, quid proprie in anima sibi uelint, & si apud Platonicos adhuc est ignotum, licet tamen in præsentia forsan hunc in modum, ut ita dicam, uaticinari. Describatur itaq; triangulus iterum, in cuius summitate sit essentia. In latere uero ubi numeri impares describebātur, designetur infinitudo, & deinceps alteritas atq; motus. At in latere ubi disponebantur pares, sit terminus, deinde identitas per ordinem statusq; sequatur. Hic quidem septem similiter habebimus limites, quorū anima sub eadem ad se inuicem ratione for-

autem identitatē. Superetq; status motum proportionē sesquitercia. Quod Plato significauit, dicens hæc ab illis uix superari. Quod si proportionēs hic explicatas cōsideraueris, inuenies insuper triplas & quadruplas, sicut ab initio patuit in figura. Nam motū quidem ad infinitudinem, inuenies esse triplum, Statum uero ad eandem quadruplum. Ceterum ut excogitare possimus harmonicam participandi proportionem in anima, non solum secundum quinque rerum genera & elementa duo, uerumetiam secundum uires proprias, septem gradibus distributas, reddamus iam singulas animæ uires, singulis uel generibus uel elementis. Sunt autem hæc uires, unitas, intelligentia, uoluntas, ratio, imaginatio, uis connectendi, uis generandi. Postremas uero has duas uires sepe sub una uel natura uel uegetationis appellatione complectimur. Conferamus igitur hoc pacto, scilicet animæ unitatem, essentia: uoluntatem infinitudini: intelligentiam termino: imaginationem alteritati: Rationem identitati: Generandi uim, motui: Connectendi uirtutem, statui. Similesq; superiorum inter has uires, proportionēs excogitemus. At si æquales in anima proportionēs rerum alibi esse diximus, non Arithmeticam paritatem, sed æqualitatem harmonicam intelligi uolebamus.

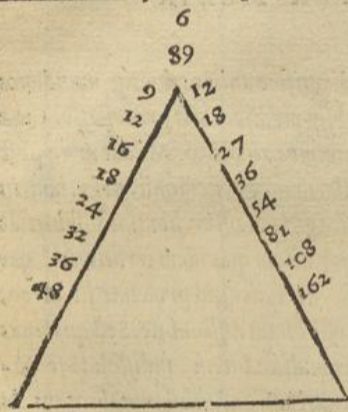

PER INTERVALLA SPHAERARVM PLATO INTERVALLA
rationum inter anime partes aucupatur. Cap. XXXIII

QUEMADMODVM ex imaginis lineamentis sepe uiuentis formae lineamenta cōiicimus, sic ex hoc imaginario caelestis animae uultu, quem in speculari materia mundi cōspicimus, ueram eius faciē pro uiribus coniectamus. Dupla igitur & tripla & cetera interualla in prima numerorū figura descripta, Plato inueniri arbitratus in sphaeris, ad animae partes et uires, unde in sphaeras trāsata sunt retulit. Putauit enim quantū spatij à terra usq; ad lunam extat, duplum à terra ad solem usq; protendi: quantumq; ab ipsa usq; ad solem: triplum ab eadem esse ad Venerem. Rursus quantum à terra ad Venerem, quater tantum ab eadem ad Mercurium. Item quantū ad Mercurij stellam ab ipsa terra, nouies tantum à terra ad Martem. Et quantum à terra ad Martem, octies tantum à terra ad Iouem. Quantumq; à terra est usq; ad Iouem, septies & uicies tantum à terra usq; ad Saturni circum. Hic inter cetera uides grauiores planetas Iouē atq; Saturnum utrinq; per solidos numeros designari. Et si alibi ex nonnullorum Pythagoricorum opinione, alias interuallorum mensuras receiui, Platonicas tamen probabiliores existimo. Per hęc autem forsā intelligi possunt quae in decimo de Republica de sphaeris obscurius inuoluuntur. Item per illa quae de numerorum proportionumq; uirtute tractauimus, cōiectari possunt quae in octauo de Republica de caelesti circuitu, & numeris, & proportionibus implicantur.

QUOMODO REPLEANTVR DVPLORVM TRIPLORVMq; numerorum interualla. Cap. XXXV

PLATO postquam primam excogitauit figuram septem limites continentem, in qua dupla atq; tripla rationes comprehenduntur, deinceps alteram effingi iubet figuram, adeo maiores numeros complementem, ut ubi dupla sesquiterijs sesquialterisq; replentur, hęc quoq; mediae sesquioctauis sic impleantur, ut sesquiteriarum spatia tonum capiāt. Describamus ergo figuram primae similem, sed senarium ponamus in apice, post quem longo spatio subdamus eius duplum, id est duodenarium, idq; spatium occupemus octonario simul et nouenario. Deinde similiter longo spatio uiginti quatuor post duodecim describamus, & in hoc ipso spatio sexdecim decemq; & octo ponamus, eodē ordine inter uiginti quatuor et quadraginta octo, uelut media triginta duo & triginta sex inserētes. Haecenus duplorum latus absoluimus. Deinceps uero triplorum spatia consummemus, procul à senario secernentes decem & octo senarij triplū, atq; inter eos nouem & duodecim designemus. Similiter inter decem & octo et quinquaginta quatuor eius triplum, uiginti septem & triginta sex, collocemus. Postremo à quinquaginta quatuor ad eius triplum, centum sexaginta duo, per gemina similiter media, scilicet octoginta unum centumq; & octo progrediamur. Ut ergo ad primam figuram huius duplam habitudinē reuertamur, consideremus inter sex & duodecim medietates duas, octo scilicet atq; nouem.

Et octonarium quidē inter sex & duodecim ratione harmonica se habere. Nam & excedit senarium, tertia senarij portione: & excedit à duodenario, portione similiter duodenarij tertia. Item ad senarium sesquiterius est, sed duodenarius ad ipsum est sesquialter. Praeterea differētia inter duodecim atq; octo quaternarius est. Differētia uero inter octo atq; sex, binarius. Sic igitur quatuor ad duo, sicut duodecim ad sex, duplicem continent rationem. In his uero quae diximus artificium uersatur harmonicum. Comparemus quoq; nouem & ad sex per sesquialteram, & ad duodecim per sesquiteriam qualitatem, & ad octo per sesquioctauam proprietatē, quae resonet tonus: intelligemus profecto hac ipsa sesquioctaua duos sesquiterios colligari, id est, octo ad sex, nouēq; ad duodecim. Neq; deest medietas his numeris arithmetica: siquidem nouenarius senariū quidem excedit ternario, et à duodenario pariter ternario superatur. Similiter per rationes easdem in duplis sequentibus procedamus, colligantes duplas quidem per sesquiterias & sesquialteras: item sesquioctaua portione sesquiterias geminas connectentes. Similiter fermē excepto tono per triplas discurrere licet. Quoniam uero sesquiteriae rationes non solum ex duobus tonis sunt, uerumetiam ex hemitonio, & hoc quidem minore, cui deest ad plenum hemitonium particula quaedam, idcirco Plato inquit, in sesquiterijs portiunculā quandam esse relictam. Ceterum quidnam sibi uelit in anima figura haec per ampliores numeros explicata, nondum satis uidetur à Platonice explicatum, neque nos in praesentia explicabimus: nisi forsā dum plura ac saltem duo media inter extremos terminos collocat, subintelligi uelit genera rerum elementaq; in anima, quae opposito se inuicem modo respiciunt, qualitates duas inter se inuicem reddere. Velut si ubi terminus tangit infinitudinē, indefinitam reportet termini qualitatem: atq; uicissim ubi infinitudo tangit terminum, determinatam infinitudinis subeat passionem: praeterea & in termino sit infinitudo quodammodo terminalis, & uicissim in ipsa infinitudine terminus indefinite progrediens. Accedit ad haec quod & inter

inter ipsas animæ vires talia quædã cogitari media possunt, & anima ad suis ipsius exemplar in mundo inter ea quæ lōge distāt, duo saltē media inserere cōsuevit. Tonus autē plenū significat motū pulsumq; animæ tā in se ipsa quā in caelo. At hemitonium remissioem in elementis, & usque adeo à primo deficientem, ut perfectionis eius dimidia minorem suscipiat portionē. Totus deniq; superior de harmonia tractatus triplicem concordia significare videtur, scilicet inter animam atq; corpus, & inter animæ partes inuicem, atq; inter partes corporis inuicem.

DIVISIO ANIMAE, MOTVS ET TEMPVS. Cap. XXXVI

QUOD uero ait ipsam generum commixtionē in consummatione animæ fuisse consumptam, intellige animā à deo processisse perfectā, ut suā ferme ideā impleuerit. Diuisio præterea in longū, ostēdit propriū animæ motū naturaliter esse rectū, scilicet in sensum, & uegetādi siue mouendi naturā. Item ob id secāt in duo, ut ostendat tum in anima duplicē esse rectū motum, scilicet ad sentiendū atq; mouendū, tum ab anima in corpore similiter esse geminū, scilicet uniformē atq; multiformē. Intersecat uero lineas duas ad animā figurandā, deinde eas reflectit in gyrum, indicans naturā animæ ex se ad rectum motū procliuiorē, ab ipso deo per intelligentiæ munus circulari motui prorsus accommodari: geminis inquam circulis, firmamento scilicet non errātī, ac post firmamentū orbibus peruagantiū planetarum. Firmamenti quidem circuitus ipsam identitatis intelligentiæq; naturā proprie refert. Anfractus autem multiplices planetarū, proprie naturam alteritatis inferiorūq; animæ partium representant. Sed ex ipso interiori animi motu simul & tempore, tempus in mundo unā cum motu consequitur. Tangit inter hæc pauca quedam atq; cōmunia, quæ ad Astronomiam pertinent: sed hæc facile quiuis uel mediocriter eruditus intelligit, & de his nimis multa Platonici quidam, tum Græci, tum Latini pertractant. Surgit mox quæstio de ideis ac de generibus animalū mundanorū, de quibus in theologia latissime pertractauimus. Præterea quod de ipsa deorum quorundam demonūq; genealogia recenset, quidnam habeat uerisimilis, in Theologia similiter & alibi declaratur.

QVAE A DEO PROXIME, ET QVAE PER MEDIA
fiant. Cap. XXXVII

MACTENVS patere cuiq; potest, ab intellectu diuino mundi opifice animos deosq; mundanos et demones, & omnes mundi sphaeras, speciesq; ipsas rerum absq; medijs causis processisse. Quæ autem de materia prima sit inter Platonicos ambiguitas, narrauimus ab initio. Mādat ergo post hæc architectus mūdi filijs suis, id est, animabus sphaerarum stellarumq; & demonū, uel etiam inferioribus angelis, ut ad imitationē sui, mixtionē sub luna rerū aggrediantur, hominūq; subiciāt omnia, rationalemq; eius animam ab ipso acceptā, corpori caduco concilient per uitam quandam irrationalē, partim ab ipsis, partim ab anima hominis dependentē. Notabis autem in ipsis dei uerbis quicquid proxime fit à Deo, sempiternū esse: & quicquid ulla ratione componitur, quatenus compositū est esse etiam dissolubile. Sed quatenus per diuinam uoluntatē composita quedam ita conflantur, ut in eis unitas superet multitudinem, indissoluta seruari. Notabis insuper, ubi ait deū in suo habitu permanere dum mādat, ministros autem sequi, nihil mutabilitatis in Deo esse dum mobilia regit & mouet: in ministris autem eius prouidentia esse mutationi cuidam propinquiorē. Deniq; in his omnibus Mosaicum illud: Ego sum qui sum, cognosces mirifice confirmatum.

DE HOMINE QVO AD PERTINET AD ANIMAM ATQUE
corpus. Cap. XXXVIII

RATIONALEM hominis animā ait à deo ex eisdem rerū generibus eodē in cratere commixtis, atq; mundi animā fuisse constatā. Crater significat ipsam uitæ rationalis ideam. Sed adiungit ex reliquijs superioris cōmixtionis fuisse confectam, significans particulares uitas uniuersali uitæ inferiores esse. Tū uero deus animas, id est singulos ordines animarū, singulis stellis accommodat. Adhibet & uehicularia, id est ætherea corpora. Docet & fatales leges, dum animabus insundit formulas idearū, per quas animæ in se quandoq; conuersæ, rationes rerū agnoscere possint. Quod autē de animæ descensu fatali atq; circuitu inquit, alibi est expositū. Post hæc ministri dei fabricam humani corporis prosequuntur, occultis eam uinculis cōnectentes. Per uincula hæc occulta intellige cōplexionē hominis esse adeo tēperatam caeloq; persimilē, ut uix in ea elementalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde circuitus animæ in mole corporis impediri. Hic tu ante alia memento animā nostram simili ratione atq; mundi animā contextā fuisse, similesq; circuitus possidere. Circuitū ergo intelligentiæ impediri ait, rationis uero circuitū distrabi, duab. præcipue rationib. tū quia prius quā adultū sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur: tū quia quæ extrinsecus sensus mouent, in teneriori etate offendunt uehemētius, & propter nouitatē rerū animā circa corporea reddunt admirabundā. His ergo de causis, diu & intelligentiā à diuino uacat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus, quasi demēs, turbatur & fallitur. Sic igitur totus animus peruersam figurā subit, uitāq; ducit laboriosam

horiosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat, pedes uero pro capite tollat in altum. Iam uero quae de membrorum corporis dispositione adducit in medium, satis à medicis pertractantur. In quibus id potissimum obseruabis, caput dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. reliqua enim solum ut capiti seruiant, adiuncta fuisse. Ex quo colliges hominem contemplationis gratia esse natum. Sequitur de sensuum instrumentis. Quae uero in his de uisu dicuntur, à Chalcidio satis, & quae de somnijs, alibi satis exponuntur à nobis. Considerabis mox firmam de causis Platonis nostri sententiam: res qualitatesque corporeas quae non ex se, immo ab incorporea quadam causa mouentur, & diriguntur ad finem, non esse reuera causas appellandas, sed latentis prouidentiae instrumenta. Causam uero praecipuam esse uoluntatem prouidentiae, ad exemplar sui sic omnia disponentis, ut optime se habere iudicat & decernit. Itaque finalem causam praescriptam in prouidentia, summam Plato asserit causarum. Tum confirmat iterum hominem esse natum ad coelestia cōtemplanda, immo uero ad ipsum coeli motorem prouiribus imitandum. Et quemadmodum dixerat uisum, sic & auditum contemplationis & disciplinae gratia nobis esse tributum: item ut per sensibilem harmoniam animi quoque motus harmonice componamus. Ceteros autem praeter uisum auditumque sensus, quasi minus conducant ad speculandum, nihili pendit.

QUOMODO MVNDVS EX MENTE ET NECESSITATE COMPOSITVS SIT. Cap. XXXIX

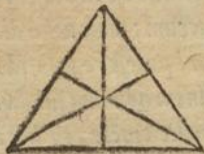
OSTQVAM tractauit de formali mundi ordine, quem ideo uocat intellectum, quonia est intelligentiae diuinae simulachrum, tractat iam de materia mundi: quam ideo necessitatem nominat quia non propter seipsam, sed tanquam formis ultimis necessaria, est introducta. Item quia mundus ob eius admixtionem deforme nonnihil necessario patitur. Hinc illud: Mundus est ex intellectu & necessitate compositus, id est ex ipso formarum ordine atque materia. Possumus quinetiam sub necessitatis nomine intelligere non materiam solum, sed animam quoque eius in primo processione sua signo uelut informem materiae instar consideratam. Vtraque enim, tam anima quam materia, in primo originis suae signo informis quidem est, sed facile est formabilis per intelligentiae munus. unde & ipsi animae rationes seminaque formarum naturalium infunduntur, & materiae qualitates atque forma. Quod autem ait, ante mundi dispositionem elementa quodammodo extitisse, intellige quasdam elementorum uires tum formatrices in anima, tum formabiles in materia. Item quod inquit, materiam ante mundum absque ordine fuisse iactatam, expone potentiam animae motricem etiam ante intelligentiae munera potuisse materiam agitare, sed procul ab ordine. Praeterea ubi ait mundum à Deo exornatum fuisse persuasa prius Necessitate, sic accipe, ut prima illa materia animaeque natura quamuis cogitetur informis, tamen preparationem à Deo ad formas adeo formabilem suscepit ab initio, ut non potuerit esse paratior. Obseruanda inter haec est illa distinctio, qua dicitur uniuersum in exordio libri in duo fuisse diuisum, id est, exemplar atque simulacrum: nunc uero distinguendum esse in tria, id est, exemplar, & simulacrum, & materiam. Hic primo quidem uideri potest re ipsa idem esse, ipsum exemplar mundi & efficientem eius causam & finalem. Deinde totum mundi ordinem non tam substantiale quiddam esse, quam inuisibile mundi simulacrum. Praeterea quod materiam & supra secreuit à mente, & hic à mentis secreuit simulacro, coniectare possumus materiam non tam per ideam propriam quam per ideam formae à Deo procedere, neque antecedenti proposito sed quodammodo consequenti, ab intelligentia, ut ita dixerim, adinueniam. Tum uero & materiam esse, & quid sit, & quo pacto se habeat, ex perpetua transmutatione formarum diligenter ostendit: ex qua etiam materiales formas esse quodammodo falsas argumentatur. Deinde per eas ad ueras idealesque formas ascendit, quae omnia in Theologia planius declarantur. Adduxit in medium multa materiae nomina, scilicet speciem inuisibilem, Sinum informem omniumque, capacem formarum, Naturam, Potentiam, Matrem mundi, Nutricem formarum, Subiectum, Receptaculum, Locum. Sed ex hoc loci nomine ridere licet Peripateticum adeo ineptum, siue maleuolum potius, ut dementiae Platonem insimulet, quasi materiam uoluerit locum esse proprie mathematicum. Quod quidem per cetera materiae nomina euidentissime confutatur. Denique ex eo quod materia propria sibi uendicat informitatem, argumentare unitatem sibi pariter uedicare. Si enim informis, ergo & indistincta. Si ita, ergo & unum. At ex eadem informitate non sibi uendicat esse, sed per ipsam potius cadit ab esse. Cum igitur unum, atque ens, non aequae materiae congruant, eadem inter se esse non possunt. Est autem unum superius ente, quonia latius sese fundit: praesertim cum priuationi insuper cui non conuenit ens, tamen conueniat unum. Ex hoc rursus argumentamur materiam à summo tantum principio rerum posse produci.

QUOMODO PHYSICA CONSTENT EX MATHEMATICIS ac de elementis & mixtis. Cap. XL

INCEPS Physica per mathematica probaturus, in primis mathematicorum doctrinam laudat tanquam omnis eruditionis ingenuae uiam. Longum Laurēti foret in praesentia recensere, quot nostris temporibus mathematicam ingressi uiam, ad finem peruenerint exoptatum. Petrum Leonem Spoletinum nouimus mathematicorum maxime beneficio, non Aristotelicos tantum, uerumetiam Platonicos iam

sensus penetrauisse. Florentiæ uero Baptistâ Leonē Albertū ab eisdē disciplinis exorsum, opus in architectura pulcherrimū edidisse. Quid dicā de Francisco Berlingherio nostro Nicolai filio? nonne hic mathematicorū beneficio fretus de Cosmographia uersib. scripsit egregie? Neminē uero turbet, quod Plato Pythagoreorū more ex mathematicis physica cōponere uideatur. Nō enim intelligi uult naturalia corpora ex figuris & numeris tāquā ex elementis et partib, sed tāquā ex terminis, quadā resolutione cōponi: quod uidelicet naturalia in illa quasi priora, ac ueluti terminos resoluātur. Nōne termini corporū dimēiones sunt atq; figuræ? Numeri etiā termini figurarum? Præterea species naturales subiecto non solū cōmuni, sed proprio indigent. Figuris autē satisfacit cōmune subiectū. At numeri, neque proprio, neq; cōmuni, neq; ullo prorsus corporeo indigent fundamēto. Ex quo patet figuræ quidem naturalibus speciebus, numeros autē figuris esse priores. Triplicē ergo in rebus ordinē Pythagoræ Platoq; cogitabant, specierū, figurarum, & numerorū. Triplicem similiter inter ideas, adco ut & in rebus & in ideis, species in figuris, figuræ resoluantur in numeros: atq; certæ species figuris certis, certæ figuræ certis numeris quodā modo congruant, rerū ordine omnino sic exigente. Quamobrē ubi aiunt speciem ignis ex pyramidali figura, & pyramidē solidā ex triangulis quatuor, & hos ex quaternario ternario ue constitui, significare uolunt proprietatem quandam in his cunctis cōmuniter esse persimilem, & comparanda hæc inter se potius quā cōponenda. Hac utiq; ratione figurā igni pyramidalem tribuit. Aeri figuram facies habentē octo, quā nominat Octaedram. Aquæ facies habentem uiginti, quā Icosaedram uocat. Terræ facies sex habentem, nomine Cubum atq; Talum. Vniuerso deniq; duodecim facies possidentē. Et pyramidale quidem figuram ideo conuenire uult igni, quia tenuis, & ad incisionem præ cæteris apta, ex paucioribusq; triangulis constituta: ideoq; omnium leuissima figurarum. Figuram uero cubicam terræ, quia solidissima atq; stabilissima sit. Figuræ alias medijs elementis, quoniam ad motū atq; statū inter ignem & terrā medio modo se habent. Dodecaedram, quæ duodecim facies habet, congruere putat mundo propter sphaeras duodecim, ac signa duodecim in Zodiaco. Resoluit autē solida in plana, plana uero in triangulos, præcipue in eos qui rectanguli nominantur. Quorū unus Scalenus sit, id est scalaris, latera omnia inæqualia possidens. Alter Isosceles, id est æquicrurus, duo habens æqualia latera. Nā triangulū æquilatere, in quo neq; rectus angulus, neq; linea in perpendiculari recta sit, minus cōponendis planis aptum existimat. Constituit ex Scalenis pyramidalem & octaedram, Icosaedramq; molem: cum pyramidem ex triangulis quatuor æquilateribus constituatur, quorum quilibet in sex triangulos Scalenos diuiditur. Octaedra figura ex octo similibus, quorū quisq; in sex triangulos Scalenos similiter distribuitur. Icosaedra figura ex uiginti similibus, quorū quilibet similiter in sex scalenos euadit. Isosceles autē triangulus figuræ cubicæ dicitur elementum. Quatuor enim Isosceles trianguli concurrentes quadrangulum cōplent. Ex huiusmodi uero quadrangulis sex Cubus efficitur. Deniq; Dodecaedram figuram mundo, ut dicebam, accommodauit, quoniā siderum formæ duodecim suspiciuntur in Zodiaco, quorum quælibet in partes triginta secatur. Similiter in figura dodecaedra intueri licet pentagonos duodecim, singillatim in triangulos æquilateres quinq; diuisos, ita ut unusquisq; rursus ex triangulis sex Scalenis conficiatur, & in omni mole dodecaedra trecenti sexaginta reperiuntur trianguli, quot etiā in zodiaco portiones existunt. Tractat uero deinceps de motibus passionibusq; elementorū. Item quo pacto distinguantur in partes, & inuicem misceantur, & quos effectus mixtione cōficiant. Præterea qualis sit tū elementorū tum mixtorum inuicē cōmutatio. Inter hæc de mixtis imperfectis agitur, & de perfectis, de liquoribus, & lapidibus, & metallis. Sed hæc ferme omnia Pythagorico more subobscuris metaphoris inuoluuntur: apertioribus autem uerbis Platonem auditoribus suis tradidisse putamus, & Aristotelem præ cæteris manifestius eadē literis cōmendasse. Horum itaq; omnium à libris Aristotelis de generatione atq; Meteoris interpretatio requiratur. Tractat insuper de passionibus quæ ab elementis animalium sensibus inferuntur. De passionibus inquam, & occultis, & manifestis. De uoluptatis dolorisq; speciebus. Quæ in Philebo, & nostro de Uoluptate libro perspicue declarantur. Agit præterea de sensibus ipsis, eorumq; obiectis. Distinguit sapores, odores & uoces atq; colores.

diaco portiones existunt. Tractat uero deinceps de motibus passionibusq; elementorū. Item quo pacto distinguantur in partes, & inuicem misceantur, & quos effectus mixtione cōficiant. Præterea qualis sit tū elementorū tum mixtorum inuicē cōmutatio. Inter hæc de mixtis imperfectis agitur, & de perfectis, de liquoribus, & lapidibus, & metallis. Sed hæc ferme omnia Pythagorico more subobscuris metaphoris inuoluuntur: apertioribus autem uerbis Platonem auditoribus suis tradidisse putamus, & Aristotelem præ cæteris manifestius eadē literis cōmendasse. Horum itaq; omnium à libris Aristotelis de generatione atq; Meteoris interpretatio requiratur. Tractat insuper de passionibus quæ ab elementis animalium sensibus inferuntur. De passionibus inquam, & occultis, & manifestis. De uoluptatis dolorisq; speciebus. Quæ in Philebo, & nostro de Uoluptate libro perspicue declarantur. Agit præterea de sensibus ipsis, eorumq; obiectis. Distinguit sapores, odores & uoces atq; colores.

ITERVM DE HOMINE QVANTVM AD ANIMAM

spectat & corpus. Cap. XLI

CONSIDERATIONE dignum est, quantū nos admoneat Plato noster, dandam esse operam, ut nos ipsos pro uiribus cognoscamus, meminerimusq; omnia infra lunā fuisse nobis à deo subiecta ne quando ipsi contra dignitatē nostram inferioribus nos uicissim subijciamus. In ipso enim totius disputationis exordio decretum est de uniuerso tractari usq; ad ipsam hominis genituram. Rursus in medio disputationis cursu dijs à patre præcipitur exornare hominē, dominum animalium, quem ad imaginem & similitudinem suam esse uelit atq; præesse. Deinde paucis interiectis reditur ad hominē. Demum prope finem resumitur, quod primo fuerat institutum, uidelicet de uniuerso usq; ad genituram hominis fuisse tractandum. Atque in cunctis

Mosaicō

Mosaico more probatur hominē in diuino hoc opificio, & in primis proponi, & postremū fieri quasi finē. Ergo nunc & omittens alia repetit diuinū in homine generando mandatū, & in hoc absoluendo diuinorum obsequiū ministrorum. neq; id quidem iniuria. Prædixerat enim solum in terris hominem iustitiā & superos esse culturū: ut maxime rationi sit consentaneum, deos genituram hominis diligenter excoluisse. Sed his omisis, quæ sequuntur expeditamus. Iterū de anima irrationali tractatur non à deo proxime, sed per sequētes mobilesq; causas cōstituta, quæ rationali subiecta sit, cœlitus à deo dimissa. Irrationalē uero animā Platonici non tam substātiāle aliquid, quàm accidētale quiddā esse putāt, quasi rationaliū uestigiū animarū, in quo sensus quidē sint sed per diuersa corporis instrumenta diuisi atq; patibiles. Sensum autē in ipsa animæ rationalis substātia ponunt cōmunem, simplicē, impatiibilem, qui nō proprie accipiat illatas à corporibus passiones, quemadmodū sensus alter, sed alterius sensus percipiat, siue potius iudicet passiones. Proinde rationalis animæ substātiā indiuisam, & in se cōsistentem esse probāt, neq; capiti uelut sustentaculo, cōmendatam, sed quasi uel instrumento ipsius accōmodatam, uel cuidā in suo genere simili cōparatam. Irrationalem uero in membris quodāmodo residere: & partem quidem eius audaciæ & iracundiæ cōpotem cordi: partē uero concupiscentiæ de dicitam, iecori cōmendatam. Verum de hoc ipso iecore miram Pythagoricorū notabis opinionē, uidelicet id membrū ex certa soliditate & clara pariter lenitate sic esse contemptum, ut speculi modo imagines rerū accipiat facile admodū atq; reddat. Profecto quemadmodū imaginatio uehemēs grauidæ mulieris in fœtu tenerrimo sepe exprimit rei desideratæ notas: ita uehemēs siue mētis notio, siue sensus imaginatio naturam iecoris specularē facillime format. In hoc ipso speculo demones superiq; futurorū effingūt imagines, quoties pacato prorsus animo aliunde illic imagines non pinguntur. Itaq; futurorū notæ speculo huic infusæ in mentem protinus imaginationēq; resultant: sed illic sepe imaginibus alijs adeo confunduntur, ut futura portendere nequeant. Quando uidelicet uel mens prudentiæ officijs occupata circa gubernanda distrahitur, uel imaginatio similibus negotijs occupatur. Vbi uero rationis imaginationisq; uacat prudens & cōtinuata & laboriosa discursio, sepe imagines futurorū à superis in speculū nostrū proflientes, inde in iudiciū manifeste resiliunt. Verum quid nam portendant discernere illius est officiū, qui ab antecedētibus in consequētia prudētē sagaciterq; discurrere consueuit. At uero discursio talis impedit uaticinium, ut merito alij sint qui præuidēt, alij qui præuisa interpretantur & explicant. Post hæc proficitur materiā latissime à medicis explicatam de humoribus complexionibusq; & mirabili humani corporis artificio. Atqui elegantia Platonis in hominis corpore describendo adeo admiratus est Bartholomeus Fōtius noster rhetor egregius, ut præclara oratione probauerit, neq; Lactantiū, neq; Cornelium Celsum, neq; Ciceronē ipsum in re describenda ad mirā Platonis eloquentiā accedere potuisse. Inter hæc præceptū religiosum cōsiderabimus, nō esse diuinis ulterius affirmandū, quàm diuinum confirmet oraculum. Item prouidentiā in homine cōponendo nullā omnino aliam habuisse rationem, nisi ut contemplationi foret aptissimus. Rursus res naturales in effectibus producendis nō esse proprie causas, sed diuinæ prouidentiæ instrumenta. Principalem namq; causam singulorū in ea intelligentia sitam esse, quæ boni rationem habēs, singula futuræ cōmoditatis gratia fabricat. Definit deinceps quid sanitas corporis sit, quid morbus. Distinguit quoq; morborū, tum aliorum, tum febriū species, singulorūq; rationes assignat. Quales esse potissimū rationes quas apud Galenū Platonicum legi, iamdiu existimaui, ac nuper à Georgio Cyprio insigni medico sum in sententia confirmatus. Hic enim his diebus cū ad me curandæ matris meæ gratia frequēter accederet, meq; reperiret hæc ipsa legentē, miro quodā ordine Galeni mentē cū Platonica mente coniunxit. Post hæc autem perfectam hominis ualetudinē definiit cōmunem corporis animiq; concordia. Quam tunc demū possideri putat, quādo tā corpus quàm anima in seipsis disponuntur bene, deinde simul optime cōponuntur. Optime inquam, id est, æquali quadā mensura, ut neq; robur animi nimis excedat modū corporis, neq; robur corporis superet animi modū. Sed antequam perfectam hæc definiat sanitatē, animi morbū distinguit in duos, scilicet ignorantiam & insaniam, insaniam uero duplicem esse ait. Vnā quidem occultam, quæ in continua pronāq; ad insaniam affectione consistit, puta habitum quendam ad perturbationē aliquam propensissimum. Alteram uero manifestam, scilicet quam uel aliqua perturbatio supra modum adauctā detegit, ut in gradu summo cupiditatis & uoluptatis, timorisq;, & doloris, & iræ: uel uapores humorum inclusi membris inducunt, ut atra bilis ex sanguinis, uel bilis, uel salsæ pituitæ adustione proueniens. Interea ubi ait, neminem sponte esse malum, sed propter naturam consuetudinēq; deprauatam, intellige naturalem procliuitatem non mediocriter per oppositam consuetudinē cohiberi ab initio potuisse: sed procliuitatem illam diuturna consuetudine confirmatā extirpari quidē omnino non posse, exacta nihilominus doctrina exhortationibusq; amputari. Docet post hæc colere corpus simul & animū, perpetuo quodā exercitationis motu. Exercitationis inquam moderate, motu inquam proprio, & ad bonū proprium rite directo: quo utrunq; exercitatum atq; nutritum tantum uirium consequatur, ut alteri non succumbat. Optat quidē Plato corpus animo cedere, sed non ita succumbere, ut motus animi sustinere non possit. Optat corpus ualidum atq; firmū, sed sub animo longe ualidiore. Mox quantū exercitationē laudet, attende: quantum temerarium pharmacorū uituperet usum. Proinde quemadmodum tam corpus quàm animam proprijs exercere & confirmare motibus iusserat, sic tres animæ uires, id est rationalē, animosam, cupidam,

fuis quamlibet motibus præcipit conseruare: Verū tamen rationale alimentis frequentioribus enutrire, ne cæteris succubere cōpellatur. Ait intellectum homini pro dæmone datum, scilicet intimo. Alterum enim dæmonē habet externum. Item rectū corporis habitum quasi cœlesti tributum. Rursus eum qui vires irrationales supra modum nutrit, mortalem euadere: quasi doceat quomodo accipiendum sit, ubi ait hominem fieri brutum, id est bruto per similem. Addit eum qui præcipue alit mētē, sic immortalē fieri, ut immortalitatis nulla pars desit. Imperfecta enim immortalitas est, quæ motū agit perpetuum: perfecta uero, quæ manet: qualis utiq; est in eo qui sola iam intelligentia uiuit, euaditq; ex homine dæmon. Ex quo intelligitur etiam, quando ait hominē effici brutū, id nō proprie, sed quadā similitudine dici. Præterea ex eo quod subdit, fœminas ortas ex masculis, si placet, obscure nobis refert Moisaicum illud: Etiam ex uiro fuisse productam. At uero gradus brutorum omnes paulatim ex grauiori rationalis animæ lapsu multiplicari, intellige animā nostram ob quandam liberi motus infinitatem, posse & intra se in brutorū omnium affectus habitusq; prouere, & extra se supplicij loco inter similia bruta, uel brutorū loca diuino quodā transferri iudicio. Item omnes inferiorū uiuentiū dotes in hominis anima tanquā perfectissima cōtineri: atq; brutorū animas in ipso rerum generationisq; ordine ad nostrā referri, quasi finem. Si hunc in modum progressionem animæ rationalis in alias, atq; uicissim in hęc aliarū regressionem acceperis forsā à Platónico sensu non aberrabis. Ipse enim hic sub persona Pythagorica loquens, fabulam opportune confingit Pythagoricarū similem fabularū. Atq; ne hæc quasi sub historica ueritate forsā admitteremus, nō aliter quā poeta soleant animalū trāsformations adducit. Atqui Timæus Locrus in libro de Mūdo fabulosa hæc esse fatetur. Hęc igitur sic accipito: Timæiq; librū eo sine concludito, qui doceat nos, Deum ante omnia colere, qui bona omnia sola benignitate prouidentia procreauit. Decreueram magnanime Laurenti breuiora hic quemadmodū argumentū decere uidebatur, afferre, multaq; amplioribus cōmentarijs, quæ in Timæū iam designauimus, reseruare: Sed Philippus Valor Platonicorū studiosissimus, penes quem uniuerso Platónico operi in agro Maiano extremā manum imposui, plura me hic coegit effundere. Philippus Valor uirtutis generosissimus hæres. Cui ego plurimum debere me fateor, tum quia Platonica egregiaq; omnia magnopere colit, tum quia singulari amore erga te tuosq; omnes afficitur.

TIMAEVS PLATONIS

SOCRATES. TIMAEVS. CRITIAS. HERMOCRATES.

MVS, duo, tres. Quartus autem ô amice Timæe eorum qui à me heri conuiuio accepti, uicissim me accipiunt nunc, ubinam est? TIM. Aduersa aliqua ualitudine laborat ô Socrates. Non enim sponte ab hoc coetu & disputatione abstinuisset. SOC. Ergo tuum ô Timæe, & horum erit officium, quarti illius absentis partes implere. TIM. Ita prorsus. Sane nihil quoad fieri poterit, prætermitemus. Nam cum laute abs te heri accepti fuerimus, haud æquum sit, si non pari alacritate qui hic sumus uicissim accipiamus. SOC. Non recordamini quæ uobis & quàm multa tractanda proposui? TI. Partim quidem recordamur, partim uero tu, si exciderint, suggeres. Imò uero nisi molestum sit breuiter illa ab exordio repete, quo magis ea nobis constent. SOC. Faciam equidem. Summa disputationis hesternæ erat, Resp. qualis mihi, & ex qualibus uiris optima posse fieri uideretur. TIM. Nobis certe omnibus ualde probata sunt ô Socrates quæ dixisti. SOC. Principio agricolas cæterosq; artifices à militibus separauimus. TIM. Certe. SOC. Cum uero cuiq; quod pro naturæ instinctu præcipue suum est, & singula tantum singulis artibus officia tribueremus, illis quoq; quos præ cæteris bella gerere oporteret, id unum duntaxat, protegendæ scilicet ciuitatis munus iniunximus, et aduersus externos hostes, & aduersus ciues reip. euerfores: ita ut erga subiectos tanquam natura amicos mites sint, contra hostes uero prælio ferocissimi. TIM. Ita prorsus. SOC. Duplicem sanè naturā in custodum animis esse debere diximus, & iracundam, & philosophico ingenio præcipue accommodatam, ut recte in suos mansueti sint, in alienos autem feroces. TIM. Proculdubio. SOC. Quid autem de educatione dicemus? Nonne gymnasticis exercitationibus, & musica, cæterisq; decentibus disciplinis, eos à nobis institutos fuisse? TIM. Valde quidem. SOC. Ita educatos homines neq; aurum, neq; argentum, neq; aliud quicquam proprium, aut habere, aut putare statuimus, sed tanquam adiutores publicosq; ministros sola mercede contentos esse, tanta ab his quos tuentur exhibita, quāta moderate uiuentibus sufficere uideatur. Stipendio præterea publico in cōmune uti uoluimus, et ad cōmunem inter se uictū impendere, ut cæteris posthabitis omnibus solius uirtutis & custodiæ curā habeant